

บทที่ 2

แนวคิดการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา กับการอำนวยความสะดวกของรัฐ

ในการนำตัวผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญามาลงโทษเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีขั้นตอนมากมาย เริ่มตั้งแต่ การจับ การค้น การควบคุมผู้ถูกจับ การสอบสวน การฟ้องคดีต่อศาล และการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งแต่ละขั้นตอนกฎหมายจะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างกว้างขวาง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะต้องวางกรอบกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ ไว้ให้เหมาะสมเพื่อมิให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษ หรือแม้ผู้กระทำนั้นจะเป็นผู้กระทำความผิดอย่างชัดเจน แต่การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องเป็นไปอย่างเป็นธรรม ไม่ทารุณโหดร้าย หรือละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งโดยหลักแล้วในการบัญญัติกฎหมายจะต้องรักษาสมดุลระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ (Crime Control) กับ หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Due Process of Law) ให้เหมาะสม โดยจะต้องไม่เอนเอียงไปทางหนึ่งทางใด เพราะหากคำนึงแต่ความคล่องตัวในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอาจกระทบกระเทือนต่อประชาชนทำให้เดือดร้อนรำคาญได้ ในทางกลับกันถ้ามุ่งแต่จะคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาจนเกินไป อาจส่งผลให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษได้¹ จะอย่างไรก็ตามในการบัญญัติกฎหมาย รัฐต้องมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเป็นหลัก และบัญญัติให้อำนาจของเจ้าหน้าที่เป็นข้อยกเว้น ซึ่งในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจเอาไว้ เจ้าหน้าที่

¹เกียรติขจร - วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา, พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : หจก. จีรัชการพิมพ์ 2549), น.8-9.

จะกระทำตามอำเภอใจมิได้ หรือหากมีก็ห้ามมิให้กระทำนอกเหนือจากอำนาจที่กฎหมายบัญญัติไว้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจ ของเจ้าหน้าที่จากองค์กรภายนอก โดยเฉพาะองค์กรศาล เพราะเป็นองค์กรที่มีความอิสระและเป็นกลาง ดังนั้น เกือบทุกขั้นตอนในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานสอบสวน กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลเป็นผู้เข้ามาตรวจสอบการดำเนินการของเจ้าพนักงานสอบสวนในส่วนที่อาจกระทบสิทธิของผู้บริสุทธิ์ โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้ออกหมาย เพื่อกันอำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวน ซึ่งหากมีการใช้อำนาจเกิดขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะต้องไม่รับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้น เป็นพยานลงโทษจำเลยโดยเด็ดขาด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลงโทษเจ้าหน้าที่ ผู้ใช้อำนาจโดยมิชอบดังกล่าว ไม่เช่นนั้น การบังคับใช้กฎหมายอาจไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์

สำหรับในบทนี้ ผู้เขียนต้องการศึกษาถึงหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา (Due Process of Law) โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการกระทำอันเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กับอำนาจกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ (Crime Control) โดยเฉพาะอำนาจกระทำของพนักงานสอบสวน ซึ่งจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้ และจะต้องเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ต่อไป

2.1 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่จะไม่ถูกกระทำ

เพื่อทำความเข้าใจถึงที่มาของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ของผู้ถูกกล่าวหาที่จะไม่ถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำเป็นต้องเข้าใจถึงที่มาและความหมายในเชิงข้อความคิด (Concept) เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวว่ามีความเป็นมาเช่นไร และมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะต่อตัวผู้ถูกกล่าวหา หรือส่งผลกระทบต่อเจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจโดยมิชอบแค่ไหน รวมถึงแนวคิดในการพิจารณาคดีของศาล ต่อการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วย ว่าควรเป็นเช่นไร

2.1.1 พัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

พัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ของมนุษย์นั้น มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนถึงปัจจุบัน แต่โดยรวมแล้วทุกวันนี้มนุษย์แต่ละคนยังคง

มีศักดิ์ศรีไม่เท่าเทียมกันอยู่นั่นเอง เนื่องจากยังมีความแตกต่างกันในทางฐานะการเงินทำให้ในทางปฏิบัติมนุษย์ก็ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่

1) พัฒนาการด้านความคิด

ในอดีตสังคมโลกมีสภาพความเป็นมนุษย์ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งกฎหมายให้อภิสิทธิ์เฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มคนส่วนใหญ่กลับไม่ได้รับการยอมรับว่ามีศักดิ์ศรี ถูกมองว่าเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งไม่มีสิทธิตามกฎหมาย หรือมีแต่ได้รับไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ซึ่งในกระบวนการทางอาญาผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรรมในการดำเนินคดีโดยไม่มีสิทธิต่อสู้คดีใดๆทั้งสิ้น เป็นเพียงผู้ถูกชักฟอกเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน หรือเพื่อประจานให้เกิดความหลาบจำ และเพื่อให้บุคคลอื่นเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำตาม ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญาในอดีต จึงมุ่งแต่นำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษให้สาสมกับการกระทำ โดยมีได้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แต่อย่างใด

นักปรัชญา สำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School) มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและจักรวาล ซึ่งมีกฎเกณฑ์ต่างๆเกิดขึ้นได้เอง โดยไม่มีผู้ใดบังคับการที่เรียกว่า “เหตุผลของเรื่อง” (Nature of Thing) ทำให้มนุษย์มีเหตุผล สามารถที่จะใช้เหตุผลในการเรียนรู้ธรรมชาติ และศึกษาเพื่อให้เข้าใจตัวมนุษย์เอง ดังที่อริสโตเติลกล่าวไว้ “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลย่อมมีเสรีภาพในการเลือก และด้วยเหตุผลที่ถูกต้องย่อมช่วยให้เข้าถึงกฎหมายธรรมชาติได้ และ ณ จุดนี้เอง คือเสรีภาพอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์”² ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถที่จะรู้และเข้าใจถึงคำว่า สิทธิและเสรีภาพ ว่าเป็นสิ่งที่มาพร้อมกับการเกิดขึ้นและมีอยู่ของมนุษย์ เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งสิทธิดังกล่าวไม่สามารถโอนให้กันได้ หากมีการล่วงละเมิดย่อมกระทบกระเทือนต่อสภาพความเป็นมนุษย์

ในขณะที่ สำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) อธิบายว่ามนุษย์จะมีสิทธิหรือไม่ต่างอยู่ที่ กฎหมายบ้านเมือง (Positive Law) บัญญัติเรื่องนั้นๆไว้เช่นไร ไม่เช่นนั้นแล้วหากกระทำการใดๆลงไป โดยที่ไม่มีกฎหมายอนุญาตไว้ ย่อมไม่มีสิทธิและอาจเป็นความผิดให้ถูกต้องโทษก็เป็นได้ ขณะเดียวกันในการใช้สิทธิจะใช้สิทธิอันเป็นการกระทบกระเทือนส่วนของบุคคล

² อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ, และบรรเจิด สิงคะเนติ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร, ห้างหุ้นส่วนจำกัด นานาสังพิมพ์, 2544), น.34.

อื่นไม่ได้ มิเช่นนั้น ผู้ถูกกระทำอาจดำเนินการทางกฎหมายกับผู้กระทำละเมิดได้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเรื่องอำนาจระหว่างผู้ปกครอง กับผู้ถูกปกครองเป็นสำคัญ

จนกระทั่งศตวรรษที่ 17 – 18 เริ่มมีผู้สงสัยบทบาทของผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1632 – 1704 John Lock เริ่มมีความสนใจเรื่องของเหตุผลและธรรมชาติ ได้อาศัยเรื่องสิทธิธรรมชาติเป็นข้ออ้าง เพื่อให้หลุดพ้นจากอำนาจกดขี่ของผู้ปกครองอาณานิคมในยุคศักดินา โดยให้ความเห็นว่า ในสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ ก่อนที่จะมีรัฐ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะป้องกันและรักษาสีทธิเสรีภาพในร่างกาย และทรัพย์สินของตน เพราะธรรมชาติของมนุษย์เป็นคนมีเหตุผล รู้จักเคารพความเสมอภาค และเสรีภาพ ซึ่งกันและกัน โดยแต่ละคนมีอำนาจที่จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิ และลงโทษผู้กระทำผิดได้ด้วยกำลังของตัวเอง แต่เนื่องจากยังขาดหลักประกันและความแน่นอน ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาข้อพิพาท มนุษย์จึงตกลงเข้าอยู่ร่วมกัน ภายใต้สัญญาประชาคม³ โดยประชาคมที่จัดตั้งขึ้นมานั้นเป็นผลมาจากปัจเจกชนได้มอบความไว้วางใจให้รัฐ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลและรักษาความปลอดภัย อันมีเป้าหมายเพื่อยืนยันและป้องกันสิทธิของปัจเจกชนเป็นสำคัญ แต่ทว่ามิได้โอนสิทธิทั้งหมดให้กับรัฐ คงเหลือสิทธิของปัจเจกชนบางประการ อันมีลักษณะเป็นนิจันรันดร์ ซึ่งจะละเมิดมิได้ และโอนมิได้⁴ มนุษย์จึงไม่ได้ยอมสละสิทธิตามธรรมชาติของตนทั้งหมดให้กับรัฐเป็นผู้ดูแลอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่เป็นไปเท่าที่จำเป็นเพื่อดูแลรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของส่วนรวมเท่านั้น ดังนั้นรัฐจะบัญญัติกฎหมายที่มีอำนาจสูงสุดมาบังคับใช้เหนือชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนตามอำเภอใจไม่ได้⁵

แนวคิดตามกฎหมายธรรมชาติได้ก่ออิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมายสมัยใหม่ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะพิเศษดังนี้

1. ยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคน ถือว่าคนทุกคนมีความสามารถทางกฎหมายมีสิทธิและหน้าที่อย่างเสมอภาคกัน ปฏิเสธความเป็นทาสของคน หรือความมีอภิสิทธิ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

³ สมยศ เทื้อไทย, นิติปรัชญาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 6 ฉบับปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน , 2544), น. 113.

⁴ วรวิทย์ กนิษฐะเสน, “ความเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน,” วารสารอัยการ, ปีที่ 2, ฉบับที่ 13, น. 44 (มกราคม 2522).

⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ และจตุรนต์ ภิระวัฒน์, “อำนาจอธิปไตยกับกฎหมายระหว่างประเทศ,” ผู้แปลและเรียบเรียง, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 16, ฉบับที่ 4, น. 182 (ธันวาคม 2529).

2. ยืนยันว่าทรัพย์สินสมบัติเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคล ใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสิ่งใด ย่อมมีสิทธิสมบูรณ์เด็ดขาดที่จะหวงแหนกีดกัน และจะจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินนั้นได้ตามเจตจำนงของตน บุคคลอื่นทั้งโลกมิอาจเข้ามาแทรกแซงหรือละเมิดสิทธิในกรรมสิทธิ์ได้

3. รับรองเขตอิสระส่วนบุคคลเรียกว่าแดนเอกชน ซึ่งเอกชนสามารถทำอะไรได้ตามใจสมัคร รัฐหรือบุคคลอื่นจะเข้ามาแทรกแซง ก้าวก่าย ตามอำเภอใจมิได้

4. ทำให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา ที่เคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ทำให้เกิดหลักกฎหมายใหม่ๆ ในกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ว่าจะเป็นหลัก “ไม่มีความผิดโดยไม่มีกฎหมายไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” หรือ “บุคคลได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำผิด” หรือ “หลักการพิจารณาคดีโดยคนกลางคือศาล ซึ่งต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เปิดเผย และเป็นธรรม”

5. การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ต้องชอบด้วยกฎหมาย หรืออยู่ภายใต้ของกฎหมาย เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจจะให้อำนาจลิดรอนหรือจำกัดตัดทอนสิทธิเสรีภาพเอกชนได้ ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เคยเป็นนายของประชาชน จะกลายเป็นผู้รับใช้ประชาชน ตามกฎหมายการปกครองในสมัยใหม่บนหลักนิติรัฐ (The Rule of Law)⁶

หากมองเฉพาะในการดำเนินคดีอาญา เดิมผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะแก้ข้อกล่าวหาหรือต่อสู้คดี ผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ควบคุมการสอบสวน ผู้กล่าวหา และผู้พิจารณาคดี โดยผู้เสียหายเป็นพยาน ส่วนผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งคดีหรือกรรมแห่งคดี⁷ ซึ่งมีสภาพไม่แตกต่างอะไรจากวัตถุขึ้นหนึ่งหรือที่เรียกว่าเป็นกรรมในคดี⁸ เดิมนั้นวิธีการพิสูจน์ความผิดเป็นระบบไต่สวน มักจะใช้วิธีทรมานร่างกายเพื่อให้ทนไม่ได้ เช่น วิธีดำนํ้า ลุยไฟ เหมือนกับเป็นการเสี่ยงทายชีวิต หากทนไม่ไหวก็ต้องยอมรับว่าเป็นผู้กระทำ ไม่ว่าจะมีพยานรู้เห็นหรือไม่ก็ตามเพราะมิได้มีการพิสูจน์ความผิดให้แน่ชัดว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ นานเข้าเริ่มมีแนวคิดในการต่อต้านวิธีพิจารณาความที่ไม่ชอบดังกล่าว เริ่มจากแนวคิดของ Cristain Thomas เห็นว่ากฎหมายต้อง

⁶ สมยศ เชื้อไทย, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3, น.107-108.

⁷ Werner F. Ebke and Matthew W. Finkin, Introduction to German Law, (Hague, The Netherland : Kluwer Law International, 1996), pp.414-415.

⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546) น. 37.

ลงโทษที่การกระทำ ไม่ใช่ความคิด เพราะความคิดเป็นความเชื่อภายในจิตใจ รัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซง ปลดปล่อยให้เป็นโทษทางศีลธรรม และเห็นว่ารัฐไม่อาจได้ส่วนโดยใช้วิธีทรมานอย่างโหดร้าย ให้ผู้ถูกกล่าวหายอมรับสารภาพ โดยปราศจากความจริงเพราะขัดกับหลักธรรมชาติ จึงเกิดการเรียกร้องให้ต้องมีการพิจารณาคดีที่เป็นไปโดยอิสระ เปิดเผย และเที่ยงธรรม โดยตั้งข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ดังคำกล่าวที่ว่า “ปลดปล่อยผู้กระทำความผิดสิบคนดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว” ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบพิจารณาความในประเทศภาคพื้นยุโรปจำนวนมาก เช่นในระบบ Common Law เรียกร้องให้มีระบบลูกขุน และมีข้อจำกัดอำนาจของศาลบางประการ โดยมีแนวคิดให้วิธีการพิจารณาคดีต้องเป็นไปโดยเปิดเผย และผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะมีทนายความได้ สำหรับระบบ Civil Law ในการดำเนินคดีอาญาจะแบ่งการพิจารณาออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ขั้นตอนสอบสวน ขั้นตรวจสอบ และขั้นพิจารณาคดี⁹ โดยศาลจะเหลือแค่อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น อัยการทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องแทน และยกฐานะผู้ถูกกล่าวหาให้เป็นประธานในคดี (Process-subject) ไม่เป็นวัตถุแห่งการชักฟอกหรือเป็นกรรมในคดี (Process-object) อีกต่อไป¹⁰ แต่เป็นส่วนหนึ่งของคดี และเปิดโอกาสให้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เดิมแนวคิดในการลงโทษผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิด วัตถุประสงค์ก็เพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นหลัก ด้วยการนำตัวผู้ต้องหามาประจาน และลงโทษด้วยวิธีการทรมานร่างกาย เพื่อให้เกิดความหลาบจำ ต่อมาได้เปลี่ยนแนวคิดการลงโทษเป็นเพื่อยับยั้ง และป้องกันความปลอดภัยให้กับสังคม จึงมีวิธีการลงโทษด้วยการตัดโอกาสมิให้กลับมาก่อภัยได้อีกด้วยการนำไปประหารชีวิตหรือจำคุกไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ปัจจุบันนี้มีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงวิธีการลงโทษ เป็นการลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกในจิตใจ และให้สามารถกลับคืนเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข หลีกเลี่ยงการกระทำในลักษณะประจาน เพื่อให้ผู้ถูกลงโทษได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมมากขึ้น¹¹

⁹ John Henry Merryman and David S. Clark, Comparative Law, Western European and Latin American Legal System : Case and Materials (Indianapolis : Bobbs-Merrill' 1978), p. 696.

¹⁰ คณิศ วน นคร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 8, น. 102.

¹¹ ชาย เสวิกุล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิการพิมพ์ จำกัด, 2523), น.197.

2) พัฒนาการด้านเนื้อหาและวิธีการคุ้มครอง

แนวความคิดของ John Lock ตาม ทฤษฎีสัญญาประชาคม เป็นการมุ่งจำกัดการใช้ อำนาจของรัฐ หรือผู้มีอำนาจปกครองให้น้อยลง¹² โดยยืนยันจะป้องกันสิทธิของปัจเจกบุคคลเป็น สำคัญนั้น ต่อมาได้รับการยอมรับมากขึ้นจึงมีการเรียกร้องให้นำมาบัญญัติเป็นกฎหมายบ้านเมือง โดยแนวคิดดังกล่าวนี้ มีอิทธิพลต่อการจัดทำเอกสารคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ในดินแดนแถบภาคพื้นยุโรปในช่วงเวลาต่อมาจำนวนมาก กล่าวคือ

ประเทศอังกฤษ ได้จัดให้มี พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของพลเมือง (Bill of Right) ซึ่งเป็นเอกสารที่สร้างขึ้นภายหลังการปฏิวัติของอังกฤษ ในช่วง ค.ศ. 1688-1689 อัน เป็นผลมาจากการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ (Glorious Revolution) โดยมีเนื้อหาหลักในการคุ้มครองสิทธิ ขั้นพื้นฐาน แยกได้สามกลุ่มกล่าวคือ

1. สิทธิในจิตสำนึก (Right of Conscience)
2. สิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา
3. สิทธิในทรัพย์สิน

ทั้งสามสิทธิ ถือเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานของเสรีภาพปัจเจกชน ที่ก่อร่างขึ้นเป็น ส่วนที่เป็นชีวิตของกฎหมาย ซึ่งต่อมาได้เป็นเอกสารที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายของชาวตะวันตก และส่งผลไปถึงอาณานิคมของอังกฤษ โดยเฉพาะอเมริกา ซึ่งได้ใช้เป็นแนวคิดสำคัญในการร่าง กฎหมายของอาณานิคม

ประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากการประกาศอิสรภาพ (A Declaration of Independence) ปี ค.ศ. 1776 ได้นำหลักการของ Bill of Rights ของอังกฤษมาบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่มีข้อแตกต่างจากของอังกฤษค่อนข้างมาก ซึ่งต่อมาภายหลังได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญถึง 14 ฉบับ แต่ละฉบับได้บรรจุหลักการสำคัญเพื่อคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนเป็นหลัก โดยยืนอยู่บนหลักการว่า “ไม่มีมลรัฐใดจะลิดรอนสิทธิบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินโดยปราศจากการ อันควรแห่งกฎหมาย” ทั้งนี้หลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ได้แก่

1. การพิทักษ์คุ้มครองในทางสารบัญญัติในสิทธิทางคุณธรรม
2. สิทธิของผู้กระทำผิดทางอาญา
3. การพิทักษ์คุ้มครองในทางแพ่ง

¹² วีระ โลจายะ, กฎหมายสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดวิคตอรี การพิมพ์, 2524) น. 1.

ประเทศฝรั่งเศส ได้มีปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (Declaration of the Right of Men and Citizens) ในปี 1789 ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทั่วโลกยอมรับ เกิดจากแนวคิด ลัทธิเสรีนิยม (Socialism) และแนวคิด รัฐสวัสดิการ (Welfare State) ประกอบกับแนวคิดในเรื่อง ความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล (Individual Autonomy) ซึ่งมีหลักว่าสิทธิของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะละเมิดมิได้ ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงเสรีนิยม ทุกคนมีอิสระที่จะจัดการทรัพย์สิน และ สิทธิส่วนตัว (Private Individual) มีเสรีภาพในการทำสัญญาโดยมิถูกรัฐเข้ามาแทรกแซง (Freedom Contract) และมีการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานในสิทธิมนุษยชน รวมทั้งรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ประเทศเยอรมนี มีการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวง เป็นแดนแห่งสิทธิที่รัฐไม่อาจใช้อำนาจล่วงละเมิดเข้าไปในขอบเขตได้ ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 1(1) บัญญัติว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ อำนาจอรัฐทั้งหลายผูกพันที่จะให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" ซึ่งศาลมองว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ถึงแม้ว่าจะมิได้บัญญัติเนื้อหาไว้ชัดเจนเหมือนสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น แต่อำนาจอรัฐทั้งหมดต้องผูกพันในฐานะที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นหลักการสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

จนกระทั่งในปี ค.ศ.1948 นานาอาริยะประเทศได้ร่วมกันจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) เพื่อกำหนดสิทธิอันเป็นสิทธิธรรมชาติในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ว่าควรมีสติธิประการใดบ้าง เพื่อเป็นแนวทางให้แก่แต่ละประเทศนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตนตามความเหมาะสม และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด¹³ ทั้งนี้ในปัจจุบัน หลักการดังกล่าวได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของรัฐแทบทุกรัฐ จนกลายเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ มากบ้างน้อยบ้าง แล้วแต่รัฐใดจะให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิปัจเจกชนมากน้อยขนาดไหน

ในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศ จะให้การรับรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา โดยบัญญัติเป็นหลักไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้กล่าวหาให้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ตราบใดที่ยังมิได้มีคำพิพากษาของศาล กฎหมายให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา

¹³ สุธรรมา วรกานนท์, "สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาที่จะไม่ถูกระงับโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมในลักษณะประจักษ์," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น.14.

มิได้กระทำความผิด ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ และต้องปฏิบัติต่อเขาอย่างเช่น สุจริตชนทั่วไป ในฐานะประธานแห่งคดี โดยได้มีการเพิ่มอาชญากรรมในการต่อสู้คดีให้กับผู้ถูกกล่าวหา มากขึ้นด้วยการช่วยเหลือจัดให้มีทนายความ และบังคับให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องแจ้งสิทธิในการ ต่อสู้คดีให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ เพื่อให้สามารถใช้สิทธิต่อสู้คดีได้เต็มที่ ทั้งนี้ ในการดำเนินคดีของ เจ้าหน้าที่รัฐต้องไม่ละเมิดสิทธิซึ่งเป็นสิทธิเด็ดขาด เว้นแต่มีกฎหมายให้อำนาจจึงสามารถกระทำ ได้ และจะต้องไม่มีการบังคับ ชูเชิญ หลอกลวง หรือจู่ใจ หรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใดๆ เพื่อให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำหรือยอมรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ

3) พัฒนาการเกี่ยวกับแนวคิดในการใช้อำนาจ

การดำเนินการกิจเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม มีความจำเป็นต้องใช้ มาตรการที่อาจจะกระทบต่อสิทธิของบุคคลหลายฝ่าย ทั้งผู้ถูกกล่าวหา พยาน และผู้เสียหาย แต่ สำหรับกระบวนการยุติธรรมที่ดีนั้น จะต้องสร้างหลักประกันที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิของ บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อมิให้ถูกล่วงละเมิด ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งหน่วยงานที่บัญญัติกฎหมาย หรือหน่วยงานที่ บังคับใช้กฎหมาย ในการดำเนินการจะต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่าง หลักในการควบคุม อาชญากรรม (crime control) กับ หลักนิติธรรม (due process) ในการตัดสินใจด้วย

หลักกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย (Due Process Of Law) หลักการดังกล่าว เป็นกระบวนการในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานให้กับผู้ถูกกล่าวหา สืบเนื่องมาจากเมื่อครั้งที่พระเจ้า จอห์นแห่งอังกฤษ ถูกบีบบังคับจากเหล่าขุนนางจนต้องยอมตนอยู่ภายใต้กฎหมาย ในปี ค.ศ. 1217 จึงเกิด แมกนาคาร์ตา ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของโลก กระทั่งถึงสมัยของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ด ที่ 3 จึงปรากฏคำว่า Due Process of Law ใน Petition of Rights of 1628 และต่อมาภายหลังคำ นี้ก็มาปรากฏใน Bill of Rights ซึ่งถือเป็นหลักประกันเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในการดำเนินคดีอาญา และส่งผลไปยังอาณานิคมของอังกฤษ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา เมื่อได้มีการประกาศอิสรภาพ คำว่า Due Process of Law ได้มาปรากฏในกฎหมายฉบับต่างๆ และถือเป็นหัวใจในการ คุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ อันเป็นการคุ้มครองในเชิงวิธีพิจารณา และโดยหลักแล้วจะเป็นการ คุ้มครองการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหลัก ทั้งนี้แต่เดิมมองว่ามนุษย์ยอมสละสิทธิทั้งปวง ตามธรรมชาติให้รัฐสุภาพบุรุษ รัฐจึงมีอำนาจปกครองดูแลโดยเด็ดขาด รัฐสามารถบัญญัติ กฎหมายได้ตามอำเภอใจ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด Positive Law แต่ต่อมาได้มีการคัดค้านแนวคิด ดังกล่าว โดยมองว่าปัจเจกชนยังสงวนสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน เสรีภาพ เพียงแต่มอบอำนาจให้รัฐ เฉพาะรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยการความยุติธรรมเท่านั้น รัฐจะละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้น

พื้นฐานของมนุษย์ไม่ได้¹⁴ นั้นแสดงว่า ในระบบนิติรัฐ (The Rule of Law) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะทำการละเมิดสิทธิของปัจเจกบุคคล หรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งยังถือว่าเป็นสุจริตชนโดยไม่มีเหตุผลหรือไม่ มีเหตุจำเป็น จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีกฎหมายให้อำนาจไว้จึงสามารถกระทำได้ แต่สิ่งที่ปัญหา คือ การเผชิญหน้าระหว่างสิทธิของจำเลย กับการอำนวยความสะดวกของรัฐบาลนั้น โดยหลักแล้วควรจะทำให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิใดเป็นสำคัญ และในขอบเขตมากน้อยขนาดไหน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสิทธิของปัจเจกชน กับการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการปราบปรามผู้กระทำความผิด เพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อสังคมส่วนรวม ทั้งนี้จึงขึ้นอยู่กับว่าฝ่ายนิติบัญญัติจะบัญญัติกฎหมายเพื่อให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการอำนวยความสะดวกมากน้อยเพียงใด แต่ควรต้องให้ได้สมดุลทั้ง Due Process และ Crime Control และถึงแม้จะมีการบัญญัติกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐไว้โดยชัดแจ้งแล้วก็ตาม แต่การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายจะใช้อำนาจเกินส่วนที่กฎหมายให้อำนาจ จะกระทำมิได้ และจะละเมิดหลักประกันสิทธิที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเป็นพิเศษไม่ได้

ในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ อาจมีปัญหาในแง่ของการใช้อำนาจ เพราะหากยอมให้อำนาจตกอยู่ในมือของคนคนเดียว หรือคนกลุ่มเดียว การใช้อำนาจอาจเป็นไปในทางที่ผิด ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ จึงมีการเรียกร้องให้บัญญัติหลักประกันสิทธิ เพื่อคุ้มครองสิทธิเป็นการเฉพาะ และเรียกร้องให้มีการกระจายการใช้อำนาจ เพื่อให้ดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน และเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจระหว่างกัน เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และเป็นธรรม ในการใช้อำนาจ¹⁵

2.1.2 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2549 (ฉบับชั่วคราว) ซึ่งประกาศโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น เนื้อหาทั้งหมดของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะบัญญัติเกี่ยวกับวิธีร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เป็นส่วนใหญ่ แต่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น จะมีอยู่เพียงมาตราเดียวได้แก่

¹⁴ สมยศ เชื้อไทย, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3, น. 114-145.

¹⁵ ปิติกุล จีรมงคลพาณิชย์ "สิทธิของจำเลยกับการอำนวยความสะดวกของรัฐบาล," บทความส่วนหนึ่งของงานวิจัยเสริมหลักสูตรในวิชากฎหมายลักษณะพยาน (น.382), คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.3-5.

มาตรา 3¹⁶ แต่จะอย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ยืนยันรับรองสิทธิ โดยรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค ให้ได้รับตามที่เคยได้รับความคุ้มครอง ย่อมหมายถึงรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ด้วย และในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ ส.ส.ร. กำลังดำเนินการอยู่ โดยหลักการแล้วมิได้แก้ไขในส่วนเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด หากจะแก้ไขก็จะเป็นไปในทางเพิ่มสิทธิมากขึ้น จึงไม่กระทบสิทธิเสรีภาพ ตามที่รัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 รับรองไว้แต่อย่างใด แต่หากร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ผ่านสภา ถ้าประชาชนไม่ยอมรับ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญทั้งหลาย ยืนยันว่าจะนำรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 มาปรับปรุงแก้ไข ก็คงไม่กระทบสิทธิเสรีภาพตามที่รับรองไว้แล้วแต่อย่างใด ดังนั้น ในการอธิบายถึงหลักประกันสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนจึงขอยกสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาเป็นแม่บทในการอธิบาย

สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายยอมรับและรับรองให้แก่บุคคลทุกคน ทั้งในทางกระทำ และไม่ถูกกระทำ ที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สิน อันเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นอีกคนหนึ่ง หรือหลายคน กระทำการบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิเป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ และเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ประโยชน์แก่บุคคลไว้โดยเจาะจง แต่หากถูกละเมิด บุคคลผู้ได้รับประโยชน์สามารถใช้สิทธิทางศาลได้¹⁷

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายความว่า สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลซึ่งปกป้องปัจเจกบุคคล (Individual) หรือ กลุ่มบุคคล (Group) จากการกระทำที่ต้อห้ามของสมาชิกอื่นหรือรัฐ โดยกฎหมายระหว่างประเทศหรือจารีตประเพณีระหว่างประเทศ เพื่อชีวิตที่ดี สังคมที่ดี

¹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2549 (ฉบับชั่วคราว) มาตรา 3 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับความคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และตามพันธกรณีแห่งประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 28 วรรค 2 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

โดยมีหลักการสำคัญสามเรื่องคือ สิทธิในชีวิต สิทธิในการยอมรับนับถือ และสิทธิในการดำเนินชีวิต และพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ชอบธรรม

1) สิทธิที่รัฐธรรมนูญประสงค์จะคุ้มครอง

เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะเห็นว่า สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญต้องการจะคุ้มครอง แยกประเภทได้เป็น สิทธิมนุษยชน และ สิทธิพลเมือง โดย สิทธิพลเมือง เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญ มุ่งหมายจะให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่เป็นพลเมืองของรัฐเท่านั้น ไม่รวมถึงบุคคลต่างด้าวด้วย สำหรับสิทธิที่ผู้เขียนต้องการจะศึกษาเป็นสิทธิที่มีลักษณะในทาง "สิทธิมนุษยชน" ปรากฏอยู่ตามมาตรา 237-247 ซึ่งจะเป็นสิทธิที่ให้การคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ที่จะไม่ถูกกระทำโดยปราศจากอำนาจ หรือโดยมิชอบด้วยกฎหมาย จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเป็นหลักการสำคัญที่ส่งผลถึงวิธีการพิจารณาคดีอาญา ทั้งนี้เจ้าพนักงานผู้กระทำละเมิด ย่อมมีความผิด ต้องได้รับโทษในทางวินัย และอาจต้องรับโทษทางอาญา รวมถึงมีผลต่อการรับฟังพยานหลักฐาน และการชั่งน้ำหนักพยานของศาลด้วย กล่าวคือ

สิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญมุ่งที่จะคุ้มครองแก่บุคคลทุกคน โดยมิได้แบ่งแยกว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนของชาติไหน เชื้อชาติ ศาสนา หรือภาษาใด หากบุคคลนั้นเข้ามาอยู่ภายใต้เขตพื้นที่ที่ใช้อำนาจ ตามรัฐธรรมนูญ บุคคลนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญนั้นด้วย ซึ่งถือได้ว่าสิทธิมนุษยชน เป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคนเป็นสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติ ที่ติดตัวมากับมนุษย์ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และด้วยเหตุผลที่เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกคนจึงมีสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติมาตั้งแต่เกิด โดยไม่จำเป็นว่าเป็นบุคคลเชื้อชาติใด สัญชาติใด สิทธิมนุษยชนจึงมีลักษณะคล้ายกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่มุ่งคุ้มครองความเป็นมนุษย์

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้จะเป็นสิทธิประเภทหนึ่งที่ได้รับการรับรอง แต่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีเจตนารมณ์ชัดเจนต้องการแยกการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ออกจากสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานอื่นๆ โดยมีพันธกิจสองประการ กล่าวคือ ประการแรก ในฐานะเป็นสิทธิโดยตัวของมันเอง จึงอยู่ในฐานะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ประเภทหนึ่ง ที่การใช้อำนาจรัฐจะล่วงละเมิดมิได้ และอีกประการหนึ่ง เป็นมาตรฐานในการวินิจฉัยเชิงคุณค่า อันแสดงถึงทิศทางของการกระทำเพื่อเพิ่มหลักประกัน ที่จะไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ เพื่อให้สิทธิขั้นพื้นฐานที่มีการบัญญัติรับรองไว้นั้น สามารถบรรลุเป้าหมายได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

2) องค์กรที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสิทธิ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2549 (ฉบับชั่วคราว) ได้รับรององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งโดยหลักแล้วเมื่อถูกละเมิดสิทธิสามารถใช้สิทธิเรียกร้องกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิทั้งหลายได้ แบ่งเป็น

1. องค์กรที่ไม่ใช่ศาล ในการใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อให้มีการแก้ไข การใช้อำนาจของรัฐที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มีองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ตรวจสอบสององค์กร คือ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา มีหน้าที่หลักในการให้ความคุ้มครองสิทธิต่างๆของบุคคล ที่ได้รับความเดือดร้อน จากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยมิชอบ แต่มีอำนาจหน้าที่ เพียงเสนอเรื่องที่เห็นว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ขัดบังคับ หรือการกระทำอื่นใดของบุคคล ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เสนอต่อศาลรัฐธรรมนูญ หรือศาลปกครองเพื่อพิจารณาวินิจฉัย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีหน้าที่ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน หากเห็นว่าการละเมิดสิทธิ ต้องแจ้งไปยังหน่วยงานหรือบุคคลที่ละเมิดสิทธิดังกล่าว นั้น ซึ่งต้องระบุรายละเอียดข้อเท็จจริง แล้วรายงานให้รัฐสภา ในฐานะที่ตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของรัฐบาล เป็นผู้พิจารณาดำเนินการต่อไป

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีหน้าที่ตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ในกรณีที่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หากมีมูลเหตุจูงใจเพื่อกลั่นแกล้งสามารถตรวจสอบการดำเนินการ ที่เกิดขึ้นโดยมิชอบนั้นได้

2. การใช้สิทธิทางศาล สำหรับการใช้สิทธิทางศาล เป็นการกำหนดให้ปัจเจกบุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาล เพื่อเป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด รวมถึงการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 27 ได้บัญญัติให้ องค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการ ต้องผูกพันต่อสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยตรง ในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมาย ทั้งนี้จะละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองได้ ภายในขอบเขตของการใช้อำนาจแต่ละอำนาจเท่านั้น กล่าวคือ

ในกรณีที่ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่ง ละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540) บุคคลซึ่งได้รับผลกระทบจากกฎหมายดังกล่าว อาจดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลและใช้สิทธิตาม มาตรา 264 ได้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ ต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 6 ซึ่งให้ศาลนั้นเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย (ปัจจุบันตุลาการรัฐธรรมนูญทำหน้าที่แทนศาลรัฐธรรมนูญ)

ในกรณีที่ฝ่ายบริหารละเมิดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของศาล ซึ่งอาจถูกตรวจสอบได้ทั้งศาลปกครอง หรือศาลยุติธรรม

ในกรณีเป็นการละเมิดสิทธิโดยองค์กรตุลาการ ศาลมีความผูกพัน 2 ประการ คือ ประการแรก ในการตรวจสอบของศาล กลับไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกตรวจสอบ และประการที่สอง ในการใช้หรือตีความกฎหมายของศาล เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทั้งสองกรณี ทางออกคือใช้กระบวนการตามรัฐธรรมนูญ เพื่อมิให้มีการใช้อำนาจแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ไม่ว่าจะเป็นการถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือได้ส่วนการใช้อำนาจโดยมิชอบ ภายใต้อำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

3) บทบาทของรัฐในการส่งเสริมคุ้มครองกระบวนการยุติธรรม

แนวความคิดในระบบนิติรัฐ จะเห็นได้ว่า รัฐทุกรัฐต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก จะละเมิดมิได้ เว้นแต่มีกฎหมายให้อำนาจ อนุญาตให้เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะกระทำได้ จึงจะสามารถกระทำได้ แต่จะต้องกระทำภายในขอบเขตที่จำกัด และจะต้องมีระบบที่สามารถตรวจสอบระหว่างกันได้ เพื่อเป็นหลักประกันให้กับประชาชนทั่วไปมั่นใจได้ว่า สิทธิและเสรีภาพ จะไม่ถูกล่วงละเมิดโดยไม่มีเหตุผล และรัฐยังมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครอง และรักษาความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินให้กับประชาชนทุกคนด้วย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วิธีค้นหาตัวผู้กระทำความผิด วิธีการพิสูจน์ความผิด และวิธีการลงโทษ พบว่ามีการกระทำในลักษณะประจาน และทรมาน ให้ต้องยอมรับสารภาพอยู่เสมอ จึงเกิดข้อเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ ที่เป็นรูปธรรม ให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น และได้มีความพยายามดำเนินการให้มีการบัญญัติหลักการ อันเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา ไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ก็มีการบัญญัติไว้มากพอสมควร และถึงแม้ปัจจุบันกำลังมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แต่หลักการดังกล่าวยังคง

ได้รับการยืนยันจากผู้เกี่ยวข้องว่า จะคงบัญญัติเป็นหลักประกันสิทธิต่อไปแน่นอน และอาจจะมีมากขึ้นกว่าเดิมก็เป็นได้ และถึงแม้จะบัญญัติหลักประกันสิทธิไว้มากมาย แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีปัญหาเนื่องจาก

1. ในการดำเนินคดีอาญามีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอน ยังขาดความชัดเจน โปร่งใส และไม่สามารถตรวจสอบได้

2. ในแต่ละขั้นตอน ต้องใช้เวลานาน ตามหลักการอำนวยความสะดวกทางอาญา การปฏิบัติการที่ล่าช้า เท่ากับปฏิเสธความยุติธรรม จนมีคำกล่าวที่ว่า "ความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความอยุติธรรม" ในขั้นการสอบสวน กฎหมายจึงบัญญัติไว้ชัดเจนว่า ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า หรือให้กระทำด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

3. ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายด้วยกัน ทั้งผู้เสียหาย ผู้ถูกกล่าวหา หรือพยาน รวมทั้งมีองค์กรที่เกี่ยวข้องของหลายองค์กร ทั้งศาล อัยการ ตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ แพทย์เรือนจำ รวมทั้งทนายความ นับได้ว่าในคดีหนึ่งๆ มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก

ด้วยเหตุนี้ แม้จะมีหลักประกันสิทธิที่ชัดเจนเพียงพอ แต่ในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็ยังมีการกระทำในลักษณะของการละเมิดสิทธิอยู่เป็นประจำ เนื่องจากมักจะมองภาพของผู้ถูกกล่าวหาเป็นไปในทางลบ และเชื่อตั้งแต่ต้นแล้วว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง สำหรับในเรื่องนี้จำเป็นที่เจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ หรือวิธีคิด และวิธีปฏิบัติเสียใหม่¹⁸ รวมถึงต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างของระบบงานยุติธรรมบางส่วน และเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สำคัญๆ ในลักษณะของการปฏิรูป ทั้งนี้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ก็ได้มีความพยายามที่จะปฏิรูปกระบวนการดังกล่าว ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลอยู่เนืองๆ กล่าวคือ

1. ปฏิรูปการบริหารงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ
2. ปฏิรูปการดำเนินคดีให้มีประสิทธิภาพ
3. ปฏิรูประบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้มีประสิทธิภาพ
4. ปฏิรูประบบการตรวจสอบและการคุ้มครองสิทธิ
5. ปฏิรูปทัศนคติ จิตสำนึก และเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

¹⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ยุทธศาสตร์ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 3, (โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2545), น.108.

6. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมในกระบวนการยุติธรรม

7. ส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรการทางกฎหมาย พร้อมเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม

เหตุที่รัฐ จำเป็นต้องปฏิรูประบบทั้งหมด ก็เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีลักษณะพิเศษที่ต้องมีอิสระ ในการปฏิบัติการกิจ โดยต้องไม่ถูกแทรกแซงจากผู้มีส่วนได้เสียใดๆ แต่อย่างไรก็ตาม ความอิสระดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้ระบบความรับผิดชอบ (accountability) ที่เหมาะสมตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นกลาง ของการทำงานโดยมิให้เกิดการครอบงำกันเองภายในองค์กร หรือมีการแทรกแซงจากองค์กรภายนอก และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพดังกล่าว จึงจำเป็นต้องจัดให้มีระบบในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ให้สามารถควบคุมตรวจสอบกันได้ทั้งระบบ ทั้งจากองค์กรภายใน และภายนอก หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป ผู้เสียหาย ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยก็ตาม เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินคดีให้กับผู้ถูกกล่าวหาว่า จะได้รับการดำเนินคดีด้วยความยุติธรรม ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา จะไม่ถูกล่วงละเมิดอย่างไม่มีเหตุผล ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องเคารพต่อหลักการดังกล่าวด้วย และควรต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดแบบเดิมๆ มิเช่นนั้นแล้ว แม้กฎหมายจะบัญญัติมาดีเพียงใด ระบบจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ถ้าหากผู้บังคับใช้กฎหมายนั้นยังไม่ปรับเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้องกับระบบ การบังคับใช้กฎหมายก็คงจะไม่ได้ผล

2.1.3 สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่ควรได้รับความคุ้มครอง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า สิทธิขั้นพื้นฐานที่กฎหมายต้องรับรองคือ สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นมูลฐาน โดยมีแนวคิดพื้นฐานมาจากสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมุ่งหมายจะจำกัดการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นหลัก¹⁹ เพราะเชื่อว่ามนุษย์มีสิทธิบางประการมาตั้งแต่เกิด และไม่อาจโอนให้กันได้ การละเมิดสิทธิดังกล่าว เท่ากับกระทำต่อสภาพความเป็นมนุษย์²⁰ สิทธิตามกฎหมาย

¹⁹ วีระ โลจายะ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 12, น. 1.

²⁰ กุลพล พลวัน, พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน 2538) น. 28.

ธรรมชาติ จึงเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ หรือศาสนาใด ทุกคนต้องมี มิเช่นนั้น จะทำให้มนุษย์ด้วยความหมายลง²¹ สิทธิตามธรรมชาตินั้น เป็นกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งรัฐจะบัญญัติกฎหมาย มาขัดหรือแย้งไม่ได้ เพราะเป็นกฎหมายที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้น จึงอยู่เหนือรัฐ และนอกจากนี้ ยังเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับได้โดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่²² สำหรับผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นมนุษย์คนหนึ่ง และตามกฎหมายยังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะตัดสิน จึงควรได้รับการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวด้วย เช่นกัน

ตามปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้กำหนดสิทธิไว้ว่า " มนุษย์ทุกคนเกิดมา เท่าเทียมกันในศักดิ์ศรี มีสิทธิได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคล และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน "²³ ซึ่งหากตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว สิทธิต่างๆดังต่อไปนี้ ย่อมควรได้รับการรับรองและคุ้มครองด้วย

1) สิทธิที่จะไม่ถูกกระทำในลักษณะประจานหรือหยามเกียรติ

การประจาน หมายถึง การประกาศเปิดเผยความชั่วให้รู้ทั่วกัน²⁴ แสดงว่าจะเป็นการประจานได้ต้องมีการกระทำ และการกระทำนั้น ต้องนำเสนอต่อบุคคลทั่วไป ในลักษณะที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นเชื่อว่า ผู้ถูกกระทำ หรือผู้ถูกนำเสนอ นั้น เป็นคนไม่ดี เป็นผู้ที่กระทำความผิด ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากใช้ถ้อยคำหรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้บุคคลทั่วไปคิดว่า ผู้ต้องหา หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เท่ากับเป็นการประจานผู้ถูกกล่าวหา เพราะเป็นถ้อยคำ หรือการกระทำที่แสดงให้เห็นให้ผู้อ่าน หรือผู้ฟัง หรือผู้พบเห็น เกิดความเชื่อ ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้ผู้นั้นต้องอับอายเป็นที่ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม

²¹ วิษณุ เครืองาม, "ที่มาของสิทธิมนุษยชน," ใน เอกสารประกอบการฝึกอบรม "สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา : สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย", (รวบรวมและจัดพิมพ์โดยสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), น.70.

²² หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 12 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538) น. 128.

²³ ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ1,6,7

²⁴ คำว่า "ประจาน" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่า "ก. ประกาศเปิดเผยความชั่วให้รู้ทั่วกันด้วยวิธีต่างๆ เช่น พุดประจาน ตัดหัวเสียบประจาน พาดระเวน ประจานหัวเมือง (ข. ผจาล ว่า ทำให้เข็ดหลาบ)

แก่คนทั่วไป เช่น การนำผู้ต้องหามาแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ต่อผู้สื่อข่าว ในลักษณะเป็นการยืนยันความผิดของผู้ต้องหา หรือการนำตัวผู้ต้องหาไปนำชี้ที่เกิดเหตุ โดยเปิดเผยต่อสาธารณะก็ตาม

การหยามเกียรติ (degrading treatment) มีความหมายกว้างกว่าการประจาน หมายถึง การปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่ทำให้ผู้นั้นต่ำกว่าบุคคลอื่น หรือบังคับให้บุคคลต้องกระทำการที่ขัดต่อเจตจำนง หรือจิตสำนึกของบุคคลนั่นเอง²⁵ เพื่อมิให้เป็นการแทรกแซงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากเป็นพิเศษ²⁶

แสดงว่า การหยามเกียรติ อาจไม่ใช่ การประจาน แต่การประจานคือการหยามเกียรติอย่างหนึ่ง ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการกระทำที่เปิดเผยต่อสาธารณชนหรือไม่ เพราะแค่เพียงผู้ถูกกระทำได้รับความอับอายในสายตาของตนเองก็เพียงพอแล้วที่จะถือว่าเป็นการหยามเกียรติ เช่น การค้นตัวผู้ถูกกล่าวหาโดยให้เปลื้องเสื้อผ้า การขังเดี่ยวเป็นเวลานานเกินควร หรือการใช้กำลังบังคับผู้ถูกจับ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 5 กำหนดว่า “บุคคลใดจะถูกทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้”²⁷

ตามปฏิญญาสากล ต้องห้ามมิให้มีการกระทำในลักษณะเป็นการหยามเกียรติ ดังนั้น การประจาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการหยามเกียรติ ย่อมจะกระทำมิได้เช่นเดียวกัน

เนื่องจากสิทธิมนุษยชน ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁸ จึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีพิจารณาความอาญา และฐานะของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งในแง่ของการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตามที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นเพียงผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด และอาจต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบาง

²⁵ P. Van Dijk, and G.J.H. van Hoof, Theory and Practice of The European Convention on Human Rights 2nd, ed. (The Netherlands : Kluwer Law and Taxation Publishers, 1990), p.266.

²⁶ Pual Sieghart, The International Law of Human Rights reprinted (Oxford, Clarendon Press, 1984), pp 169-170.

²⁷ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 7, อนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ข้อ 3

²⁸ จรัญ โฆษณานันท์, “สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในโลกที่มีใช้ตะวันตก,” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2, น. 70 (ธันวาคม 2528).

ประการเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปได้โดยสะดวก แต่บุคคลที่ถูกกล่าวหา นั้นยังคงเป็นมนุษย์ผู้ทรมานไว้ซึ่งสิทธิและศักดิ์ศรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ถูกประจาน เพราะการประจานเป็นการลบหลู่เกียรติภูมิ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง ที่บุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะใดก็ตาม ยังต้องมีอยู่เนื่องจากความเป็นมนุษย์ การประจานผู้ถูกกล่าวหา ย่อมเท่ากับเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่กฎหมายรับรอง เท่ากับเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งโดยหลักแล้ว ในการใช้อำนาจของรัฐ จะล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวมิได้

การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกระบวนการยุติธรรม มักจะกระทำในลักษณะประจาน เพราะมีแนวคิดเรื่องการลงโทษที่มุ่งหมายให้เกิดผล ในการป้องกันอาชญากรรมเป็นหลัก เพื่อเป็นการข่มขู่ มิให้บุคคลทั่วไปเอาเยี่ยงอย่างผู้กระทำความผิด ด้วยการทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อประสิทธิภาพ ในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกระบวนการยุติธรรม และเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับ เพราะการประจานเป็นโทษทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีรากฐานมาจากโทษประจานในสมัยโบราณ ด้วยการทำให้เสียหยา แก่ชื่อเสียง และเป็นที่ถูกดูหมิ่นเหยียดหยามแก่คนทั่วไป

การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนพบว่า มีการกระทำในลักษณะประจานจำนวนมาก ซึ่งกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อยู่ในตัว เจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดย่อมมีความผิดและอาจต้องรับโทษ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจซึ่งต้องเป็นไปเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ที่สำคัญการกระทำดังกล่าวมีผลต่อการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นศาลว่าจะยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยละเมิดสิทธิดังกล่าวหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับว่าจะให้ความสำคัญระหว่างการคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชน กับ การอำนวยความสะดวกของรัฐบาลมากกว่ากัน แต่โดยหลักศาลจะไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยละเมิดสิทธิดังกล่าว และสำหรับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน มักจะมีการกระทำในลักษณะประจาน และหยามเกียรติผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นการกระทำที่มีลักษณะเป็นการประจาน และหยามเกียรติ เท่ากับเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา และละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะกระทำมิได้ ซึ่งการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพต่อหน้าสาธารณชนก็มีการกระทำที่เข้าลักษณะของการประจานเช่นกัน และถือเป็นการหยามเกียรติผู้ต้องหาอย่างชัดเจน เท่ากับเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในกรณีนี้ด้วย

2) สิทธิในฐานะประธานแห่งคดี

แนวคิดพื้นฐานในการยกฐานะของผู้ต้องหาจาก กรรมแห่งคดี หรือ วัตถุแห่งคดี ในระบบไต่สวน มาเป็น ประธานแห่งคดี ในระบบกล่าวหา เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม และเที่ยงธรรม

แก่ผู้ต้องหา เพราะผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาอาจจะไม่ใช่ผู้กระทำความผิดที่แท้จริง จึงต้องถือว่าผู้ต้องหายังมีใช้ผู้กระทำความผิด จนกว่าจะพิสูจน์ความผิดให้ชัดแจ้งปราศจากข้อสงสัย ซึ่งการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีผลมาจากการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน ด้วยการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาคดีพิพากษาออกจากกัน แล้วยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็น ประธานแห่งคดี เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่²⁹ และห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่มีชอบ แต่จะอย่างไรก็ตาม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดหลักตามสิทธิดังกล่าว รัฐจึงต้องกระทำการดังต่อไปนี้

(1) ต้องให้อาวุธที่เท่าเทียมแก่ผู้ต้องหาในการต่อสู้คดี ที่ว่าต้องจัดหาอาวุธที่เท่าเทียมให้แก่ผู้ต้องหาเพื่อใช้ต่อสู้คดี ได้แก่ ทุนายความ เพราะถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทัดเทียมกับอัยการ³⁰ แต่อาจเป็นไปได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหาบางคน อาจไม่สามารถจ้างทนายความมาต่อสู้คดี ดังนั้นหากมีการร้องขอ รัฐต้องจัดหาทนายความเข้าไปช่วยเหลือ และในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือจำเลยมีอายุไม่ถึง 18 ปี แม้จำเลยไม่ร้องขอ รัฐก็ยังคงจัดหาให้

(2) ต้องแจ้งสิทธิให้ทราบ เป็นไปได้ว่าผู้ต้องหาอาจไม่ทราบถึงสิทธิของตน จึงไม่ได้ใช้สิทธิ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความอยุติธรรมขึ้นได้ ในสหรัฐอเมริกาได้กำหนดไว้ชัดเจนเลยว่า ต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ มิฉะนั้นการกระทำของเจ้าพนักงานจะไม่ชอบส่งผลให้คดีนั้นเสียไปเลยทีเดียว ของไทยเดิมก่อนที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีปัญหาเป็นข้อถกเถียงทางวิชาการแบ่งเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการที่กฎหมายให้สิทธิผู้ต้องหาสิทธิพบทนายความ และมีสิทธิจะให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวนได้นั้น หากว่าเจ้าพนักงานสอบสวนไม่แจ้งสิทธิให้ทราบการกระทำดังกล่าวจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าชอบด้วยกฎหมาย เพราะไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าพนักงานสอบสวน ศาลฎีกาเองตัดสินว่า แม้ผู้ต้องหาจะมีสิทธิตามที่กฎหมายรับรองให้ทนายความเข้ารับฟังการสอบสวนด้วย แต่กฎหมายก็ได้บังคับให้ต้องแจ้งสิทธิให้ทราบ ดังนั้น การกระทำของเจ้าพนักงานสอบสวนจึงชอบ

แต่จะอย่างไรก็ตาม ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 22 พ.ศ. 2547 ได้แก้ไขมาตรา 134/4 แล้ว โดยบัญญัติว่า หากจะถามคำให้การผู้ต้องหา ถ้าเจ้าพนักงานสอบสวนไม่แจ้งสิทธิให้ทราบก่อน ถ้อยคำนั้นจะรับฟังเป็นพยานหลักฐาน

²⁹ คณิต ณ นคร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 8, น.45.

³⁰ เพิ่งอ้าง, น.108.

ไม่ได้³¹ จากการแก้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว น่าจะทำให้ข้อถกเถียงในเรื่องนี้หมดไป และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาก็คงต้องเปลี่ยนไป

ถ้าหากดูข้อมูลของสภาพนายความซึ่งมีสถิติ ทนายความนั่งพิจารณการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาทั่วประเทศ พบว่า มีทนายความเข้านั่งฟังการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุ 18 ปี เป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้ต้องหาที่มีอายุเกิน 18 ปี จำนวนน้อยมาก จากข้อมูลดังกล่าวนี้เป็นข้อมูลก่อนที่จะมีการแก้กฎหมาย สาเหตุหนึ่งอาจเกิดจาก ผู้ต้องหาไม่ทราบสิทธิของตนดังที่กล่าวมาแล้ว แต่อีกสาเหตุหนึ่งก็สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน และน่าจะมากกว่าด้วย เป็นเพราะการมีทนายความนั่งฟังการสอบสวนผู้ต้องหานั้นไม่ใช่บทบังคับทุกคดี เพราะตามกฎหมายจะจัดให้ต่อเมื่อมีผู้ต้องหาร้องขอ ตรงนี้เองจึงยังมีการสอบสวนในลักษณะที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเกิดขึ้นอยู่เสมอ แม้จะแก้กฎหมายให้ต้องแจ้งสิทธิให้ทราบแล้วก็ตาม³²

(3) พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษกับผู้ต้องหาในการแสวงหา และรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ถึงแม้ว่าผู้ต้องหาจะยอมรับสารภาพแล้วก็ตาม

3) สิทธิที่ให้นิติฐานะไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

ผู้ถูกกล่าวหา หมายความว่ารวมถึงทั้ง ผู้ต้องหา และ จำเลย³³ ผู้ต้องหาคือ บุคคลผู้ถูกหาว่ากระทำความผิดแต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องต่อศาล³⁴ ส่วนจำเลย คือ บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด³⁵ แสดงว่าจนกว่าศาลจะพิพากษา ผู้ถูกกล่าวหา ก็ยังไม่มีผิด

³¹ มาตรา 134/4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้.....”

³² ณรงค์ ใจหาญ, “การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ดุลยภาพระหว่างสิทธิมนุษยชนกับประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม,” (ตอนที่ 1), วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2, น. 33 (มีนาคม 2546).

³³ คณิต ณ นคร, “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา,” บทบัญญัติ เล่ม 42, ตอน 2, น.10 (มิถุนายน 2529).

แนวคิดที่ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ เหตุผลเพื่อให้โจทก์หรือผู้กล่าวหาต้องเป็นฝ่ายรวบรวมพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิด ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเริ่มขึ้นในศตวรรษที่ 18 และได้รับการประกาศอย่างชัดเจนในข้อ 9 ของปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองแห่งฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (the French declaration des droits de l'Homme et du Citoyen) ซึ่งบัญญัติว่า “ให้ถือว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิพากษาว่าได้กระทำความผิด.....”³⁶ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในข้อ 11(1)³⁷ กำหนดว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่า มีความผิดตามกฎหมาย โดยกระบวนการพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผย และผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับหลักประกันสิทธิที่จำเป็นทั้งหมดในการต่อสู้คดี”

จากแนวคิดดังกล่าว โจทก์ในฐานะผู้กล่าวหา มีหน้าที่ต้องแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อนำมาพิสูจน์ความผิด ตามที่ตนตั้งข้อกล่าวหาเอาไว้ เพื่อให้ศาลซึ่งนำพยาน ซึ่งการพิจารณาของศาล ต้องเป็นไปอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะพิพากษาลงโทษ หากพยานหลักฐานมีข้อสงสัยตามสมควร ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย แม้จำเลยจะยอมรับสารภาพก็ตาม และถึงแม้ผู้ถูกกล่าวหาจะอยู่ในฐานะผู้ต้องหาในชั้นก่อนพิจารณา หลักการดังกล่าว ย่อมส่งผลให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานะที่มีไขผู้ต้องหา โจษหน้าทีของรัฐจึงมีหน้าที่ต้องละเว้นไม่พิพากษาผู้ต้องหา ก่อนที่ผลของคดีจะปรากฏ อันเป็นการป้องกันมิให้เจ้าพนักงานของรัฐ ปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาเยี่ยงผู้กระทำความผิด ก่อนมีคำพิพากษาของศาล และจะฝ่าฝืนมิได้ แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะยอมรับสารภาพแล้วก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นชั้นจับกุมหรือชั้นสอบสวน

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(2)

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(3)

³⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย,” ใน อารยบุษบา : หนังสือรวมบทความทางวิชาการเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม, จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), น.1-2.

³⁷ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 14 (2), อนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ข้อ 6(2)

4) สิทธิไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

แนวคิดของสิทธิดังกล่าวมาจากหลักการให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งโจทก์มีหน้าที่ต้องเป็นผู้พิสูจน์ความผิด ผู้ถูกกล่าวหาจะให้ถ้อยคำอย่างไรก็ได้หรือไม่ให้ถ้อยคำเลยก็ได้ ก็เพื่อไม่ให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยต้องให้ถ้อยคำปรักปรำตัวเอง การให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จ หรือให้ขัดข้อความอันเป็นเท็จ หรือเบิกความเท็จ ล้วนเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา หากไม่กำหนดสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำปรักปรำตนเอง แก่ผู้ถูกกล่าวหา เท่ากับบังคับให้ผู้ต้องหาต้องพูดความจริง เพราะการไม่ให้ถ้อยคำปรักปรำตัวเองย่อมทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องรับผิดทางอาญาเพิ่มอีกฐานหนึ่ง หรืออาจหลายฐาน ซึ่งน่าจะเป็นวิธีการค้นหาความจริงที่ไม่ถูกต้อง

สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองนั้น นับได้ว่าเป็นสิทธิที่ถูกกระทบกระเทือนมากที่สุด โดยเฉพาะการให้ถ้อยคำในชั้นสอบสวน เพราะเป็นการให้ถ้อยคำตามลำพังระหว่างผู้ต้องหา กับเจ้าพนักงานสอบสวนซึ่งมีอำนาจเหนือ อาจทำให้ผู้ต้องหาเกิดความเกรงกลัวหรืออาจถูกบังคับให้ต้องให้ถ้อยคำ เพราะการสอบสวนมิได้กระทำโดยเปิดเผย เหมือนการพิจารณาในชั้นศาล แต่จะอย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อนุญาตให้ผู้ต้องหาสามารถนำทนายความส่วนตัว หรือบุคคลที่ตนไว้วางใจ ให้เข้าร่วมรับฟังการสอบสวนได้ ก็เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการสอบสวน

สิทธิดังกล่าวจะมีความศักดิ์สิทธิ์ก็ต่อเมื่อมีสภาพบังคับที่สามารถบังคับได้ ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา สภาพบังคับก็คือ การไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งอาจแยกออกได้เป็น ถ้อยคำที่ได้มาจากการจู่ใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ถูกทรมาน หรือใช้กำลังบังคับ และถ้อยคำที่ได้มาจากการกระทำโดยมิชอบประการใดๆ³⁸ เช่น กรณีที่พนักงานสอบสวนปฏิเสธไม่ให้ทนายความเข้าร่วมรับฟังการสอบสวน เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้ผู้ต้องหาขอรับสารภาพก็จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้

5) สิทธิกลับคืนสู่สังคมอย่างปกติสุข

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แนวคิดในการดำเนินคดีอาญาจะมีลักษณะประจานอยู่เสมอ เพราะมองว่าผู้ถูกกล่าวหาคือผู้ที่มีอันตราย เพื่อมิให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่างจึงต้องประจานให้บุคคลอื่นรับรู้ และแสดงให้เห็นถึงผลของการกระทำดังกล่าว ในอดีตจึงมีแนวคิดในการลงโทษแบบประจาน เช่น นำนักโทษมาผูกคอประจานต่อหน้าฝูงชน หรือตัดหัวแล้วเสียบประจานก็ตาม หรือนำตัวผู้กระทำผิดมาผูกมัดไว้ในที่สาธารณะ หรือมีการตีตราการลักหน้าเป็นเครื่องหมายไว้บน

³⁸ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1, น.13.

ร่างกาย เหตุผลเพื่อให้ผู้กระทำความผิด เกิดความอับอาย ลดศักดิ์ศรี คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ลง ซึ่งเป็นการประทุษร้ายจิตใจทางสังคมกับผู้กระทำความผิด จนไม่อาจแก้ไขกลับคืนให้ดีขึ้นได้³⁹ ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดเมื่อพ้นโทษออกมาแล้ว ไม่สามารถกลับคืนเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

ในการดำเนินคดีอาญา ถ้าทำให้บุคคลไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง⁴⁰ สำหรับในปัจจุบันได้มีแนวโน้มในการเปลี่ยนวิธีการลงโทษจากอดีตไปมากแล้ว โดยเปลี่ยนจากทฤษฎีการลงโทษแบบแก้แค้นทดแทนเปลี่ยนมาเป็นการลงโทษแบบยับยั้งเพื่อป้องกันสังคม อันเป็นการตัดโอกาสและข่มขู่เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดกลับไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก แต่แนวคิดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับทางปฏิบัติเท่าไร จะเห็นได้จากผู้กระทำความผิดเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วสังคมกลับไม่ยอมรับ เพราะได้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนชั่วร้าย ทำให้ฐานะหรือชื่อเสียงของบุคคลเหล่านี้อาจเสื่อมลงไปในสายตาของคนอื่น ขาดความเชื่อถือจากสังคมที่จะมอบหมายความไว้วางใจให้ทำงาน แม้ว่าจะมีความรู้ความสามารถที่ได้รับมาจากการฝึกอบรมในขณะที่ได้รับโทษ สุดท้ายก็เกิดแนวคิดอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม เพราะคิดว่าตนไม่สามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ในสายตาของคนอื่น ทำให้ไม่เห็นประโยชน์ของการทำความดี เกิดความท้อแท้ และในที่สุดก็กลับไปกระทำความผิดซ้ำ หรือกระทำความผิดต่อเนื่องในลักษณะอื่นอีก⁴¹

ประการสำคัญจะเห็นได้ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานสอบสวน ในการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา มักจะกระทำในลักษณะประจาน ทั้งที่บางคนยังเป็นแค่เพียงผู้ต้องสงสัยเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการนำตัวมาแถลงข่าวก็ดี การนำตัวไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพก็ดี หรือการนำตัวไปขอหมายติของผู้เสียหายก็ตาม การกระทำดังกล่าวเข้าลักษณะประจาน ส่งผลให้ประชาชนผู้ที่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร ย่อมเชื่อว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงเสียแล้ว ทำให้ถูกตั้งข้อรังเกียจ หรือถูกกีดกันอันเป็นเหตุให้เมื่อศาลยกฟ้องผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถกลับคืนเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข ทั้งที่บางครั้งเขาไม่ใช่ผู้กระทำความผิดที่

³⁹ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทฤษฎีอาญา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด, 2523), น.7.

⁴⁰ คณิต ณ นคร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 8, น.38.

⁴¹ อุตทิศ แสนโกติก, กฎหมายอาญาภาค 1, จัดพิมพ์โดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กองวิชาการ กรมอัยการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2525), น. 33-34.

แท้จริง แต่ก็ไม่สามารถไปแก้ข้อกล่าวหาให้สังคมเข้าใจได้ เนื่องจากการได้มีการนำเสนอข่าว เท่ากับเป็นการย่ำเตือนความทรงจำของประชาชน ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดเสียแล้ว

6) สิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยอิสระและเที่ยงธรรม

แนวคิดหลักในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาตามปฎิญญาสากล ต้องเป็นไปโดยอิสระปราศจากอำนาจใดๆทั้งภายในภายนอกองค์กร และต้องเป็นไปโดยเปิดเผยและเที่ยงธรรม

การกระทำที่มีลักษณะเป็นการเผยแพร่ข่าวสารต่อสาธารณะชน ย่อมส่งผลให้ผู้ที่ได้อ่าน ได้ฟัง ได้เห็น หรือได้ทราบข้อมูลข่าวสารดังกล่าว อาจมีความโน้มเอียงเชื่อถือข่าวสารพอสมควร ดังนั้น การกระทำใดที่เป็นการเปิดเผยต่อสาธารณะชน ไม่ว่าจะเป็นการแถลงข่าว จับกุมผู้ต้องหา หรือการนำตัวผู้ต้องหาไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ซึ่งมักจะมีการนำเสนอเป็นภาพข่าวอยู่เสมอๆ อาจเป็นเพราะว่า เจ้าพนักงานสอบสวนได้แจ้งให้ผู้สื่อข่าวมาทำข่าว โดยเฉพาะคดีสำคัญๆ ซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชน เพราะหากมีการนำเสนอหรือเผยแพร่ภาพข่าวออกไป ไม่ว่าจะเป็นทางสื่อทีวี หรือสื่อสิ่งพิมพ์ก็ดี ย่อมเป็นผลดีต่อตัวเจ้าพนักงานสอบสวนเอง เพราะจะช่วยประชาสัมพันธ์ผลงานออกสู่สายตาประชาชนและผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้ อาจทำให้ได้รับคำชื่นชม อันจะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานของเขาสืบไป

การนำเสนอข่าวไม่ว่ากรณีใดๆ มักจะทำให้ผู้ที่ได้ติดตามข่าวในคดีดังกล่าว เชื่อตามข่าวที่ได้เสนอไปว่าเป็นความจริง ในทำนองเดียวกันองค์กรคณะผู้พิพากษาที่ได้ติดตามข่าวสารนั้นๆ อาจเกิดความเชื่อและคล้อยตาม ซึ่งจะทำให้มีทัศนคติอันเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ต้องหาในคดีดังกล่าว หากได้มีโอกาสมานั่งพิจารณาคดี อาจจะทำให้ทัศนคติที่ไม่ดีต่อจำเลยไม่มากก็น้อย ในที่สุดอาจส่งผลต่อความเที่ยงธรรมในการใช้ดุลพินิจซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ก็เป็นไปได้

2.2 แนวคิดในการอำนวยความสะดวกและคุ้มครองความปลอดภัยของรัฐ

สิทธิของปัจเจกชนในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์นั้น สามารถที่จะทำอะไรก็ได้ แต่จะต้องเป็นไปภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยที่บุคคลอื่นต้องเคารพในสิทธิดังกล่าว และจะละเมิดมิได้ มิเช่นนั้นจะมีความผิด ซึ่งในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวจะต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้รักษากฎหมาย เพื่อบังคับให้เป็นไปตามสิทธิที่กฎหมายกำหนดไว้ ทั้งนี้ถือเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรง และนอกจากจะมีหน้าที่รักษากฎหมายแล้ว ยังมีหน้าที่สำคัญซึ่งถือเป็นสัญญาประชาคมว่ารัฐจะดูแลและอำนวยความสะดวก สุข ให้เกิดความปลอดภัยแก่พลเมืองของรัฐทุกคน อย่างเท่าเทียมกัน และโดยเฉพาะเจาะจงไปถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งมีสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำจาก

เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในทางอาญาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย สำหรับการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปเผชิญหน้ากับกลุ่มบุคคลที่ตั้งข้อรังเกียจ จำเป็นต้องให้การคุ้มครองและป้องกันความปลอดภัยให้มากเป็นพิเศษ เพราะเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายมากกว่าบุคคลอื่น ซึ่งในหัวข้อต่อไปนี้จะกล่าวถึงแนวคิดในการอำนวยความสะดวก และการคุ้มครองความปลอดภัยโดยรวมให้แก่ผู้ต้องหา

2.2.1 พัฒนาการในการอำนวยความสะดวกของรัฐ

พัฒนาการในการอำนวยความสะดวก อาจแยกพิจารณาถึง แนวคิดในการปฏิบัติขั้นของรัฐภายใต้สัญญาประชาคม ระหว่าง ผู้ได้ปกครองที่ยอมสละสิทธิบางประการให้ผู้ปกครองสามารถใช้อำนาจในการดูแล โดยถือเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่ต้องปฏิบัติ ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข และดูแลความสงบสุขเรียบร้อยให้กับประชาชนทุกคน และพิจารณาถึง วิวัฒนาการความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ในการปกครองของไทย ที่ผู้ปกครองมีภาระหน้าที่ต้องปกป้องคุ้มครองให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ได้ปกครอง

1) พัฒนาการทางความคิด

จากแนวคิด กฎหมายธรรมชาติที่เชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผล สามารถใช้เหตุผลส่วนตัว แยกแยะความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในตัวของผู้คนได้ มนุษย์มีสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และมีแดนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น ส่งผลให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้นมาว่าหากมนุษย์ละเมิดสิทธิดังกล่าวของมนุษย์ด้วยกันเองแล้ว เท่ากับว่ามนุษย์ทำลายสิทธิตามธรรมชาติที่ตนเองเรียกร้องห้ามมิให้ละเมิด หากเป็นเช่นนั้นการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวย่อมจะไม่ศักดิ์สิทธิ์

Hugo Grotius เห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์ชอบความสันติ มีธรรมชาติต้องการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และสังคมของมนุษย์ที่จัดตั้งขึ้นจะต้องเป็นสังคมที่สงบ สันติ อยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผล สิ่งใดที่ขัดหรือแย้งกับความสงบสุขในสังคมสิ่งนั้นย่อมไม่ถูกต้องและเป็นธรรม ประกอบกับ Pufendorf เห็นว่า แม้มนุษย์จะมีธรรมชาติอยากอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่มนุษย์นั้นมีทั้งข้อดีและไม่ดี ธรรมชาติของมนุษย์ยังเห็นแก่ตัว อยากอยู่รอดปลอดภัยเพื่อจะป้องกันภัยให้ตนเอง จึงมักทำร้ายบุคคลอื่นที่เห็นว่าอาจจะมาละเมิดสิทธิของตน ทั้งที่มนุษย์อ้างว่าตนมีสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สิน แต่การที่มนุษย์กระทำต่อบุคคลอื่นก็เป็นการกระทำต่อสิทธิเสรีภาพดังกล่าว ที่มนุษย์เรียกร้องให้ต้องคุ้มครองนั่นเอง ดังนั้น Pufendorf จึงเห็นว่า มนุษย์นั้นมิหน้าที่ทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานของความประพฤติ กล่าวคือ

1. มนุษย์มีหน้าที่จะต้องไม่ทำร้ายผู้อื่น ทำให้มนุษย์ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น ในชีวิตร่างกาย โดยการมาตกลงหรือโดยจารีตประเพณี หรือโดยกำหนดเป็นกฎหมายก็ตาม
2. มนุษย์มีหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้อื่น ในฐานะตามธรรมชาติที่มีความเสมอภาค ยอมรับความเป็นคนที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ไม่ควรมีอภิสิทธิ์ ไม่ควรมีทาส
3. มนุษย์มีหน้าที่ต้องทำประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
4. มนุษย์มีหน้าที่ ต้องทำตามคำมั่น สัญญาต่อบุคคลอื่น ตามหลัก "สัญญาต้องเป็นสัญญา"

นอกจากนี้มนุษย์จะต้องมาตกลงร่วมกัน ก่อตั้งอำนาจปกครองเพื่อให้ ผู้ปกครอง ใช้ อำนาจบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดสันติสุขและความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่ง ผู้ปกครองต้องสัญญาแก่พลเมืองว่าจะใช้อำนาจเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยและสันติสุข รวมถึง ความปลอดภัยให้แก่พลเมืองทุกคน และพลเมืองสัญญาว่า จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามอำนาจ ปกครองของผู้ปกครอง แต่ผู้ปกครองต้องอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมชาติ หากฝ่าฝืนกฎหมาย ธรรมชาติอย่างร้ายแรงพลเมืองอาจอ้างสิทธิป้องกันขึ้นต่อสู้เพื่อขัดขวางอำนาจปกครองได้⁴² สอดคล้องกับแนวคิดของ Jhon Lock ซึ่งเห็นว่า มนุษย์อาจบังคับให้เป็นไปตามสิทธิได้ด้วยกำลัง ของตัวเอง แต่การกระทำดังกล่าวไม่ได้เป็นหลักประกันใดๆ ให้กับสิทธิที่มนุษย์เรียกร้อง มนุษย์จึง ยอมมอบอำนาจให้รัฐเข้ามาทำหน้าที่ให้ความดูแลในเรื่องของความยุติธรรม และรักษาความสงบ เรียบร้อยให้กับสังคมส่วนรวม แต่ยังสงวนสิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ เอาไว้ เพื่อเป็น หลักประกันสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์เอง หากรัฐใช้อำนาจผิดเงื่อนไขเสียแล้วประชาชนย่อมมี สิทธิอันชอบธรรม ที่จะล้มล้าง และยังเห็นว่า เพื่อเป็นการป้องกันการใช้อำนาจของผู้ใช้อำนาจไป ในทางที่ถูกต้อง จึงควรต้องมีการแบ่งแยกอำนาจปกครองเพื่อถ่วงดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน

2) พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

นับจากอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา พัฒนาการของผู้ปกครองหรือรัฐในการ อำนวยความสะดวกให้แก่ไพร่ฟ้าประชาชนมีมาตลอด แล้วแต่ว่าในแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมี รูปแบบวิธีการปกครองเช่นไร และแนวคิดในการให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิ หรือแนวคิด ในการสร้างเสริมให้เกิดความสงบสุขต่อไพร่ฟ้าประชาชนมากน้อยแค่ไหน เริ่มจากสมัยสุโขทัยซึ่งมี

⁴² สมยศ เชื้อไทย, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 3, น.112.

หลักฐานปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึก⁴³ และต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็มีหลักฐานปรากฏอยู่ใน คัมภีร์พระธรรมศาสตร์⁴⁴ ซึ่งสามารถยืนยันได้ว่ามีแนวคิดในการอำนวยความสะดวกมาตั้งแต่อดีตแล้ว จนเข้าสู่กรุงรัตนโกสินทร์ เริ่มมีแนวคิดชาวตะวันตกเข้ามาปะปนบ้างแล้ว เพราะมีการติดต่อกับต่างชาติ⁴⁵ และในช่วงนี้ชาวตะวันตกที่มาล่าอาณานิคม เริ่มเข้ามารุกรานประเทศแถบอินโดจีน แนวคิดในการคุ้มครองและป้องกันประเทศชาติ จึงเปลี่ยนไปเพราะภัยที่อาจถูกรุกรานจากชาวตะวันตกจะมีวิธีการแตกต่างจากภัยในอดีตที่ถูกรุกรานจากประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยเหตุนี้เพื่อมิให้ประเทศชาติตกเป็นเมืองขึ้นเหมือนอย่างประเทศเพื่อนบ้าน รูปแบบการปกครองจึงเปลี่ยนไป โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดินทุกรูปแบบเพื่อให้ทัดเทียมกับชาวตะวันตก เช่นจัดให้มีการเลิกทาส ยกฐานะของประชาชนให้เสมอภาคทัดเทียมกัน คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น จัดให้มีการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป จัดให้มีโรงพยาบาลและบริการสาธารณสุข เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่เจ็บป่วยทั่วไป จัดให้มีสาธารณูปโภคสาธารณูปการต่างๆ มากมายเทียบเท่ากับทางตะวันตก จัดให้มีกองทัพบก กองทัพเรือ ซึ่งมีแสนยานุภาพที่เทียบเท่าต่างชาติ เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยให้ประเทศชาติบ้านเมือง เปลี่ยนระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้ประชาชนอย่างเต็มที่ และให้เป็นที่ยอมรับของชาวตะวันตก เพื่อให้ยอมมาเข้ากระบวนการยุติธรรมของไทยเรา และจัดให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สินของประชาชนอย่าง

⁴³ แสง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2543), น. 107 : “ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้ นั้นไพร่ฟ้า ปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจะกล่าวถึง ถึงขุนบ่อไร ไปส่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสอบความแก่มันได้ชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม”

⁴⁴ เพิ่งอ้าง, น. 108 : “เจ้าเมืองต้องเอาใจใส่ดูแลรักษาพยาบาลไพร่ฟ้าข้าไทของท่าน รักษาความสงบเรียบร้อย รักษาทุกข์สุขของราษฎรทั้งปวง และรักษาพระราชราษฎรภายในจังหวัด แขวงเมืองอย่าให้มีผู้เบียดเบียน กรรโชก ฆ่าฟัน ปล้นสะดม ไพร่พลเมืองของท่าน เจ้าเมืองรังเมื่อกรมการจะถูกลงโทษอย่างหนัก ถ้าเหลือปากว่าแรงที่จะระงับ ให้บอกเข้าไปยังลูกขุน ณ ศาลา เพื่อนำความกราบบังคมทูล”

⁴⁵ เพิ่งอ้าง, น. 108.

กว้างขวาง นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก แต่เป็นไปภายใต้การปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช

จึงอาจสรุปได้ว่า ในแต่ละยุคแต่ละสมัยผู้นำมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองดูแลและช่วยเหลือผู้อยู่ใต้อำนาจ

ปัจจุบันการปกครองของไทย เป็นการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรูปแบบของการปกครองโดยประชาชนเพื่อประชาชน ดังนั้นในการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร จึงต้องเป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนของรัฐเป็นหลัก โดยไม่มีการแบ่งแยกฐานะ ศาสนา หรือชนชั้นทางสังคมแต่อย่างใด แม้แต่นักโทษ ซึ่งเป็นผู้ก่อภัย และทำร้ายสังคมโดยตรง พวกเขาก็ยังมีสิทธิได้รับการคุ้มครองดูแลเหมือนบุคคลทั่วไป เพียงแต่ต้องถูกจำกัดอิสรภาพชั่วคราวเพื่อมิให้ไปก่อภัยต่อบุคคลอื่นได้อีก เช่นนี้ในกรณีของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งยังมิได้เป็นผู้ต้องโทษ ยิ่งสมควรได้รับการคุ้มครอง และดูแลความปลอดภัยมากกว่าผู้ต้องโทษเป็นพิเศษ

2.2.2 การอำนวยความสะดวกภายใต้ระบบนิติรัฐ

ในระบบนิติรัฐ รัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้กับประชาชนเป็นเป้าหมายแรก ผ่านทางฝ่ายบริหาร ซึ่งการดำเนินการจัดการนั้น ต้องเป็นไปโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนในทุกภาคส่วนเป็นหลัก มิใช่แค่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะ และจะต้องเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ทั้งนี้ในการอำนวยความสะดวก รัฐจะดำเนินการ ภายใต้ระบบกฎหมาย และ ระบบตรวจสอบ

1) การอำนวยความสะดวกภายใต้ระบบกฎหมาย

ระบบนิติรัฐ เป็นการปกครอง ภายใต้ระบบกฎหมาย โดยมีกฎหมายเป็นใหญ่ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดไว้ จะละเมิดมิได้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักสัญญาประชาคม

1. วัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดความสงบสุข และปลอดภัยกับพลเมืองของรัฐเป็นหลัก โดยมีหน้าที่ดูแล และป้องกัน มิให้ภัยเกิด พร้อมทั้งเยียวยา และรักษา เมื่อเกิดภัยแล้ว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สินของประชาชนทุกคน ในทุกภาคส่วน มิใช่เพื่อคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นการเฉพาะ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นการดำเนินการภายใต้ระบบกฎหมาย และนโยบายของรัฐ

2. การดำเนินการภายใต้ระบบกฎหมาย ในการอำนวยความสะดวกสงบสุขเป็นการดำเนินการภายใต้ระบบกฎหมาย กล่าวคือ ฝ่ายบริหารต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ให้ต้องปฏิบัติ และฝ่ายบริหารก็ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งต้องเป็นไปตามนโยบายที่กำหนด และเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย จำเป็นที่กฎหมายจะต้องให้อำนาจบางประการกับเจ้าพนักงานของรัฐ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ แต่ทั้งนี้ เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจเกินเลยหรือนอกเหนือไปจากที่กฎหมายให้อำนาจไว้มิได้ เว้นแต่เป็นไปตามหลักความจำเป็นที่กฎหมายยอมรับให้กระทำได้ และเพื่อเป็นหลักประกันให้กับประชาชนทุกคนว่า พวกเขาจะไม่ถูกระงับโดยมิชอบด้วยกฎหมายจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ กฎหมายจึงได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีอำนาจ หรือใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อาจทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องรับโทษทางอาญา ในฐานะความผิดที่หนักกว่าบุคคลธรรมดา ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจเหนือ เนื่องจากตนเองเป็นผู้รักษากฎหมาย กลับเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายนั้นเสียเอง ดังนั้น ในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ พวกเขาจึงต้องพึงระมัดระวังอยู่เสมอ เพราะหากขาดความระมัดระวัง หรือมีเจตนากระทำผิดเองแล้ว อาจได้รับโทษในทางอาญาที่รุนแรงกว่าได้

3. การฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย ในการดำเนินการนั้นหากผู้ใช้อำนาจไม่ยึดกรอบของกฎหมายในการปฏิบัติ ก็อาจจะทำให้การใช้อำนาจไม่ศักดิ์สิทธิ์อย่างที่ควรจะเป็น และอาจส่งผลให้การอำนวยความสะดวกไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย หรืออาจสร้างความไม่เป็นธรรมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สุดท้ายการบริหารจัดการก็อาจจะไม่เกิดประโยชน์สมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และเพื่อเป็นการควบคุมตรวจสอบ จำเป็นต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดโทษไว้เพื่อเป็นการป้องปราม ผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย และผู้ถูกบังคับตามกฎหมาย ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย หากฝ่าฝืนจะต้องมีความผิดและได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด

4. การป้องกันสิทธิภายใต้ระบบกฎหมาย สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ทั้งสิทธิเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สิน หรือสิทธิอื่นใด หากถูกละเมิดสิทธิดังกล่าว ผู้ถูกละเมิดสามารถใช้สิทธิป้องกันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะกฎหมายรับรองสิทธิไว้ แต่ทั้งนี้ การป้องกันนั้นจะต้องไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ จึงจะทำให้การป้องกันนั้นไม่เป็นความผิด และไม่ต้องรับโทษแต่อย่างใด

จึงอาจสรุปได้ว่า ภาพโดยรวมของการอำนวยความสะดวกภายใต้ระบบกฎหมาย ฝ่ายบริหารมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนทุกคน ในทุกๆ ด้าน ภายใต้ระบบ

กฎหมาย และประชาชนก็มีอำนาจในการป้องกันสิทธิของตนได้เช่นเดียวกัน ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด

2) การอำนวยความสะดวกภายใต้ระบบตรวจสอบ

ในการอำนวยความสะดวกภายใต้ระบบนิติรัฐ หรือภายใต้ระบบกฎหมายนั้น หลักการสำคัญที่จะทำให้กลไกเดินไปได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ต้องมีระบบควบคุมและตรวจสอบการกระทำว่าเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ หากฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษเพื่อเป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำอีก และเพื่อเป็นการรักษากฎหมายให้ศักดิ์สิทธิ์ต่อไป ดังนั้น ในการดำเนินการของแต่ละองค์กร หรือหน่วยงาน จำเป็นต้องมีระบบคอยตรวจสอบเพื่อให้เกิดความถูกต้องโปร่งใส ทั้งจากกระบวนการตรวจสอบภายในในหน่วยงานนั้นเอง และจากองค์กรตรวจสอบภายนอกหน่วยงาน เพื่อเป็นการถ่วงดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน และมีให้เป็นการใช้อำนาจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามอำเภอใจ แต่หากมองในระดับประเทศแล้วในการป้องกันมิให้การปกครองมีอำนาจรวมศูนย์อยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ จำเป็นต้องมีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ วัตถุประสงค์ก็เพื่อให้สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจระหว่างกันได้ และสามารถถ่วงดุลการใช้อำนาจซึ่งกันและกัน โดยทั้งสามอำนาจถูกผูกพันต้องอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนเป็นหลัก

1. องค์กรนิติบัญญัติ เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมาย เพื่อมาใช้เป็นกลไกของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งจะต้องคุ้มครองสิทธิของประชาชนเป็นหลัก และให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่เฉพาะเท่าที่จำเป็น เพื่ออำนวยความสะดวกเท่านั้น จะบัญญัติกฎหมายมาขัดหรือแย้งกับสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ไม่ได้ เพราะหากเป็นเช่นนั้น เท่ากับฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนเสียเอง กฎหมายที่บัญญัติขึ้นมานั้น จะขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานเอาไว้ไม่ได้ เพราะจะส่งผลให้กฎหมายดังกล่าวเสียไปในที่สุด นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายรัฐบาลในระบบรัฐสภา เพื่อเป็นการคานอำนาจซึ่งกันและกัน ในขณะที่ทางฝ่ายนิติบัญญัติเอง ก็อาจถูกตรวจสอบการใช้อำนาจโดยประชาชน ซึ่งเป็นผู้เลือกตั้งเข้ามาอีกทีหนึ่ง

2. องค์กรบริหาร เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนนโยบาย ให้ออกมาเป็นรูปธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการอำนวยความสะดวก และรักษาความปลอดภัยให้กับประชาชนเป็นหลัก แต่ถูกผูกพันต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ให้อำนาจกระทำ ซึ่งจะทำให้เกินเลยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ หากการกระทำเกิดขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ละเมิดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานหรือโดยไม่มีอำนาจ จะต้องถูกตรวจสอบ และอาจต้องมีความผิดและถูกลงโทษได้

3. องค์กรตุลาการ เป็นองค์กรตรวจสอบที่มีหน้าที่ถูกผูกพันต่อประชาชนให้ต้องอำนวยความสะดวกและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาคม เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจว่าพวกเขาจะได้รับความเป็นธรรม สิทธิเสรีภาพของพวกเขาจะไม่ถูกล่วงละเมิดโดยไม่มีเหตุผล และผู้กระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษอย่างสาสม

4. องค์กรอิสระต่างๆ เป็นองค์กรที่ถูกออกแบบขึ้นมาเพื่อให้มีหน้าที่ ตรวจสอบการใช้อำนาจ ขององค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหลายเป็นพิเศษเฉพาะเรื่อง เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ชัดเจน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ควบคุมหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีหน้าที่ขับเคลื่อนกลไกต่างๆตามนโยบาย ให้ต้องดำเนินการเพื่อประชาชนเป็นไปอย่างโปร่งใส ถูกต้อง บริสุทธิ์ และยุติธรรม

2.2.3 การคุ้มครองความปลอดภัยภายใต้ระบบกฎหมาย

ในการคุ้มครองความปลอดภัย เป็นส่วนหนึ่งของการอำนวยความสะดวกของรัฐบาล และถือเป็นนโยบายอันดับต้นๆที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญในการดูแลเป็นพิเศษ เนื่องจากการรักษาความสงบเรียบร้อย ถือเป็นสัญญาประชาคมที่รัฐถูกผูกพันโดยปริยาย ให้ต้องอำนวยความสะดวก เพราะมีผลต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศโดยตรง

ความเสี่ยง (risk) คือสาเหตุแห่งการเกิดภัย ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทุกที่ และเกิดขึ้นได้แก่บุคคลทั่วไป ถ้าหากเป็นภัยที่ไม่อาจป้องกันได้ รัฐเองมีหน้าที่แค่อำนวยความสะดวกให้กับผู้ประสบภัยเท่านั้น แต่หากเป็นภัยที่อาจป้องกันได้ ในกรณีนี้เป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรง ที่จะต้องอำนวยความสะดวก และคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายมิให้เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความผาสุกกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งชั้น วรณะ หรือฐานะใดๆทั้งสิ้น รัฐต้องให้หลักประกันความมั่นใจแก่ประชาชนทุกคนว่า จะไม่ถูกกระทำต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ อนามัย และทรัพย์สินโดยไม่มีเหตุผล ทั้งนี้ภัยที่อาจป้องกันได้ส่วนใหญ่เป็นภัยที่ถูกละเมิดจากบุคคลด้วยกันเอง และภัยที่จำเป็นต้องป้องกันส่วนใหญ่ จะเป็นภัยที่ส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลเป็นหลัก รัฐมีหน้าที่ต้องป้องกันมิให้มีการทำละเมิดซึ่งกันและกัน แต่หากมีการละเมิดเกิดขึ้น และกลายเป็นความผิดทางอาญา รัฐจะต้องนำตัวบุคคลที่กระทำการละเมิดทางอาญามารับโทษให้จงได้

1) วัตถุประสงค์ของการคุ้มครองความปลอดภัย

ในการคุ้มครองความปลอดภัย มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความเสี่ยงภัยที่อาจกระทบต่อสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน และสิทธิอื่นๆ ของประชาชนอันเกิดจากการกระทำโดยละเมิดต่อกฎหมายในทางอาญาของคนบางคน เพื่อให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุขเป็น

หลัก ด้วยการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิด และปราบปรามผู้ที่กระทำความผิดให้หมดสิ้นไป รวมถึงระมัดระวังรักษาไว้ซึ่งความปลอดภัยให้กับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

2) การคุ้มครองความปลอดภัยผ่านผู้พิทักษ์สันติราษฎร์

รัฐได้มอบหมายให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติรับผิดชอบดูแลด้านความสงบสุขของบ้านเมือง โดยมอบหมายให้เจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่ดูแลรักษาและป้องกันความปลอดภัยให้กับประชาชนโดยตรง และเป็นผู้รักษากฎหมาย มีอำนาจปราบปรามผู้ที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อเป็นการยับยั้งและป้องกัน และเพื่อบรรเทาอุบัติภัย ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของประชาคมส่วนรวม⁴⁶ ภายใต้กฎหมายอันเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน ในเรื่องดังต่อไปนี้⁴⁷

1. รักษาความสงบ รัฐกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เพื่อดูแลให้เกิดความมั่นคง สงบสุข เรียบร้อย ด้วยการปราบปรามโจรผู้ร้าย ตรวจตราป้องกันมิให้มีโจรผู้ร้ายเกิดขึ้น⁴⁸ จับกุมตัวผู้กระทำความผิดมาสอบสวนลงโทษตามควร แก่ความผิด รวมถึงป้องกันปราบปรามภัยอันตราย เพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับประชาชนผู้บริสุทธิ์ และประโยชน์สุขแก่ประชาชนทุกคน ซึ่งจะต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ด้วยความชอบธรรม และเท่าเทียมกัน⁴⁹

2. รักษากฎหมาย รัฐกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่รักษากฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดในทางอาญา ซึ่งต้องป้องกันมิให้ใครมาละเมิด หากละเมิดต้องจัดการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด อันเป็นหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกทางอาญา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมอบหมายให้เจ้าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้อง

⁴⁶ คณิต ฌ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ปี 2547), น.41-42.

⁴⁷ กรมตำรวจ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ), ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 1 บทที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมตำรวจ, 2530), น. 1.

⁴⁸ มาตรา 2(16) นิยามคำว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งต้องมีหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม”

⁴⁹ จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน(เทคนิคศิลปะการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน), (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร), น.1.

รวบรวมพยานหลักฐาน และสอบสวนค้นหาความจริงเพื่อยืนยันในการพิสูจน์ความผิดชั้นศาล ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ แต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษกับผู้ต้องหา จะมุ่งหวังแต่เพียงพิสูจน์ความผิด จนไม่สนใจต่อพยานหลักฐานที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรูปคดีนั้นๆ ย่อมไม่ถูกต้อง เพราะตำรวจเป็นต้นธารแห่งความยุติธรรม ซึ่งพยานหลักฐานในชั้นศาลนั้นจะโปร่งใส และเป็นธรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาเพื่อพิสูจน์ความผิดนั่นเอง

3. การบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชน ตำรวจถือเป็นพี่เลี้ยงของประชาชน ต้องคอยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ ดังนั้นตำรวจจึงต้องมีคุณธรรมสูง มีความเมตตากรุณาต่อประชาชน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ จะต้องให้ความช่วยเหลือตามควรแก่กรณีในกิจการที่พอจะช่วยเหลือได้ และไม่ผิดต่อหน้าที่

4. ดูแลผลประโยชน์ของสาธารณะ หน้าที่ดังกล่าว เป็นหน้าที่ซึ่งรัฐมอบหมายให้ดูแลผลประโยชน์อันเป็นสาธารณะสมบัติของประชาชนที่ใช้ร่วมกันทั่วไป

ด้วยเหตุที่ตำรวจมีหน้าที่ทั้งในด้านรักษาความสงบ รักษากฎหมาย บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชน ดังนั้นตำรวจจึงต้องมีคุณธรรมสูง มีความดี ประพฤติดี ร่างกายแข็งแรง กล้าหาญ อดทน และมีวินัย เป็นที่รักใคร่และน่าเชื่อถือของประชาชน เพื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้สมความมุ่งหวังของทางราชการให้สมกับที่ได้รับการขนานนามว่าผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ แต่การที่จะทำได้นั้น จำเป็นจะต้องปรับปรุงคุณภาพของตำรวจ ให้อยู่ในมาตรฐานที่เหมาะสม ต้องศึกษากฎหมายให้เข้าใจ และต้องวางระเบียบข้อบังคับ และข้อแนะนำต่างๆ เพื่อควบคุมความประพฤติ

3) การใช้สิทธิป้องกันตนเอง

ประชาชนทุกคนมีสิทธิป้องกันตนเองได้โดยชอบด้วยกฎหมาย หากมีบุคคลใดมาละเมิดสิทธิที่กฎหมายต้องการคุ้มครอง ไม่ว่าผู้กระทำนั้นจะเป็นประชาชนคนธรรมดา หรือว่าเป็นเจ้าพนักงานผู้รักษากฎหมาย แต่กลับกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายเสียเอง และไม่ว่าผู้ถูกกระทำนั้นจะเป็นประชาชนคนธรรมดา หรือว่าเป็นผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม ทั้งนี้เพื่อรักษาสิทธิของตนเองทุกคนสามารถดำเนินการป้องกันเพื่อให้พ้นภัยนั้นได้ แต่จะต้องมิได้กระทำเกินสัดส่วนแห่งความจำเป็นอันควรป้องกัน ตามที่กฎหมายรับรองให้สามารถกระทำได้ และถือว่าการป้องกันนั้นไม่เป็นความผิด เพราะทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเหมือนกัน

4) การคุ้มกันความปลอดภัยในคดีอาญา

หากมองเฉพาะในการดำเนินการคดีอาญาแล้ว ในแต่ละคดีมีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก และฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจถูกทำร้าย หรือได้รับอันตรายจากอีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จนอาจ

ได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิตก็มี จึงจำเป็นต้องมีมาตรการคุ้มครอง ป้องกันความปลอดภัยให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องมากเป็นพิเศษ

การคุ้มครองความปลอดภัย หมายถึง การคุ้มครองดูแลสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข และป้องกันภัยอันตรายทั้งหลาย ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้ว ให้กับบุคคลที่รัฐนั้นมุ่งประสงค์ จะคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะทั้งก่อนและหลังเกิดภัยก็ตาม เพื่อป้องกันมิให้ได้รับอันตราย หรือถูกคุกคามจากบุคคลซึ่งอาจก่อภัยต่างๆ โดยประสงค์จะทำลายชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สิน รวมทั้งสิทธิต่างๆ ที่กฎหมายต้องการจะคุ้มครองด้วย

สำหรับหน้าที่ของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ หรือตำรวจมีหน้าที่ในสองมิติ โดยมิติแรกมีหน้าที่รักษากฎหมายเกี่ยวกับความผิดในทางอาญา ซึ่งต้องรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่า จำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ และสามารถเรียกบุคคลที่ต้องสงสัยมาสอบปากคำได้ ตามที่กฎหมายอนุญาต และอีกมิติหนึ่ง มีหน้าที่รักษาความปลอดภัยให้กับประชาชนทุกคน รวมถึงผู้ต้องหาด้วย ในขณะที่ผู้ต้องหา ทางหนึ่งต้องถูกดำเนินคดีอาญาหากว่ามีข้อเท็จจริงเพียงพอสามารถควบคุมตัวได้ และอีกทางหนึ่ง ยังเป็นผู้บริสุทธิ์ ยังมิได้เป็นผู้ต้องโทษ ดังนั้น ในการดำเนินการเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานสอบสวน เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา จึงอาจกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาบางประการ ที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองในฐานะที่ยังเป็นผู้บริสุทธิ์ในสายตาของกฎหมาย ทั้งนี้กฎหมายจึงต้องให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานสอบสวนบางประการเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ แต่จะต้องไม่ไปล่วงละเมิดหลักประกันสิทธิที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเป็นพิเศษบางประการ ซึ่งได้บัญญัติไว้ชัดเจนเป็นหลักประกันสิทธิ ห้ามมิให้ฝ่าฝืน มิเช่นนั้นจะมีความผิดอาจต้องรับโทษ ด้วยเหตุนี้ ในการดำเนินการของเจ้าพนักงานสอบสวน จึงต้องเป็นไปอย่างระมัดระวัง เพื่อให้เกิดความปลอดภัยกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และพยาน สอดคล้องกับมาตรา 30 วรรค 1 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน" ซึ่งตามบทบัญญัติดังกล่าว ยืนยันได้ว่าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยปราศจากอคติ ทั้งนี้รวมถึงผู้ต้องหาด้วย เนื่องจากมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจะละเลยเสียมิได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงต้องจัดกำลังเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยให้กับบุคคลทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน โดยจะต้องไม่สนใจว่าบุคคลผู้นั้นเป็นใคร ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย พยาน หรือแม้แต่บุคคลผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาก็ตาม

5) บุคคลที่ควรได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในคดีอาญา

ในการดำเนินการ ซึ่งอาจมีความเสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้าย จำเป็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ จะต้องคุ้มครองความปลอดภัยให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องมากเป็นพิเศษ สำหรับการกำหนดประทุษกรรม ประกอบคำรับสารภาพ เป็นการดำเนินการซึ่งอาจมีความเสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้ายเป็นอย่างมาก ดังนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงจำเป็นต้องหาทางเพื่อป้องกัน มิให้มีปัญหาเกิดขึ้นเอาไว้ก่อน กล่าวคือ

1. ผู้เสียหาย ในการดำเนินคดีอาญา เจตนารมณ์ก็เพื่อป้องกันความสงบสุขให้สังคม และเพื่อเป็นการคุ้มครองความปลอดภัยให้กับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำการเฉพาะ สำหรับในคดีสำคัญที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีอิทธิพลจำเป็นอย่างยิ่งต้องให้ความคุ้มครองมากเป็นพิเศษ แต่มีบางคดีเจ้าพนักงานสอบสวนกลับนำตัวผู้เสียหายมาร่วมแสดงท่าทางประกอบการกระทำความผิดในการดำเนินฯ โดยมีได้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายเท่าไร ทั้งนี้เป็นการไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในคดีความผิดที่เกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งในคดีประเภทนี้เป็นคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในทางลบ เพราะเป็นเรื่องน่าอับอายขายหน้า หากเจ้าพนักงานสอบสวนนำผู้เสียหายมาร่วมแสดงท่าทางประกอบการกระทำความผิด ยิ่งไม่น่าจะเหมาะสม เพราะนอกจากทำให้ผู้เสียหายได้รับความอับอายแล้ว ผู้เสียหายอาจวิตกกังวลหรือสับสน ไม่สามารถเล่าเหตุการณ์ได้อย่างปะติดปะต่อ หรืออาจตื่นเต้นเกิดความกลัวเมื่อต้องเผชิญหน้ากับผู้ต้องหา ซึ่งคดีประเภทนี้จำเป็นต้องมีวิธีการคุ้มครองผู้เสียหายมากเป็นพิเศษ จึงไม่ควรนำผู้เสียหายมาร่วมแสดงท่าทางประกอบการกระทำความผิดกับผู้ต้องหา เพราะจะกลายเป็นการประจานและจะส่งผลให้ผู้เสียหายได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ กลับกลายเป็นทำร้ายผู้เสียหายมากกว่าให้ความคุ้มครอง จึงเสมือนเป็นการลงโทษผู้เสียหายทางสังคม ทั้งที่ผู้เสียหายเป็นผู้ถูกกระทำจากบุคคลอื่น กรณีเช่นนี้ หากเป็นต่างประเทศจะให้ความสำคัญกับการคุ้มครองความปลอดภัยของผู้เสียหายเป็นอย่างมาก

2. ผู้ต้องหา ในการควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง มีหลายกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองความปลอดภัยเท่าใดนัก เนื่องจากทางเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจมักจะมองว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดมาตั้งแต่แรก โดยเฉพาะในคดีที่ผู้ต้องหายอมรับสารภาพแล้วต้องจัดให้มีการกำหนดประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ดังนั้นจึงมุ่งแต่จะหาวิธีการนำตัวผู้ต้องหามารับโทษให้สาสมกับความผิด จนลืมไปว่าตนเองยังมีหน้าที่ต้องคุ้มครองความปลอดภัยให้กับผู้ต้องหาด้วย และไม่มีอำนาจไปตัดสินก่อนว่าผู้ต้องหานั้นผิดหรือไม่ผิด เพราะการยอมรับสารภาพในชั้นสอบสวนยังไม่เป็นที่สุดว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง จนกว่าศาลจะตัดสินลงโทษและดำเนินคดีจนถึงที่สุดแล้ว จึงจะถือเป็นผู้ต้องโทษ

แต่หากยังไม่เป็นผู้ต้องโทษก็ยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย อย่างเช่นคดีของ นายจอห์น มาร์คคาร์ ผู้ต้องหาฆ่าเด็กหญิง ตระกูลแลมซี ที่เป็นคดีดังระดับโลก สำหรับคดีนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจับตัวผู้ต้องหาได้ในประเทศไทย โดยผู้ต้องหายอมรับสารภาพว่าเป็นผู้ฆ่าเด็กหญิงนั้นจริง และได้จัดให้มีการนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าว และมีการเผยแพร่ภาพข่าวโดยการรายงานสดผ่านสำนักข่าว CNN จนเป็นคดีดังไปทั่วโลก ตำรวจไทยได้หน้าได้ตากันครบถ้วน แต่ปรากฏว่า ต่อมาอัยการประเทศสหรัฐอเมริกาสั่งไม่ฟ้อง เพราะผลตรวจ ดีเอ็นเอ ของคนร้ายไม่ตรงกับที่เกิดเหตุ จึงกลายเป็นเรื่องตลกไป ซึ่งทำให้ในที่สุดตำรวจไทยต้องเสียหน้าเพราะว่า ผู้ถูกจับมิได้เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง แต่ที่ทำไมเพราะอยากรอดหรือเพราะสติไม่ดีจึงแกล้งยอมรับสารภาพ คดีนี้หากจะมีการลงมือกระทำความผิดเกิดขึ้นในประเทศไทย ภายหลังจากผู้ต้องหายอมรับสารภาพ จะต้องนำผู้ต้องหาไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพอย่างแน่นนอน

สำหรับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ เป็นผลมาจากการยอมรับสารภาพของผู้ต้องหาโดยตรง จึงทำให้พนักงานสอบสวนได้ตัดสินใจไปแล้วว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด เมื่อจัดให้มีการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ หรือนำตัวผู้ต้องหาไปขอขมาญาติของผู้เสียหาย หรือการดำเนินการที่ต้องมีการเผชิญหน้ากัน ในขั้นตอนเหล่านี้เป็นขั้นตอนที่มีความเสี่ยง ที่ผู้ต้องหาจะถูกทำร้ายมากที่สุด ดังนั้น เจ้าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจึงจำเป็นต้องหามาตรการเพื่อป้องกันและรักษาความปลอดภัยมากเป็นพิเศษ แต่ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่า ยังไม่มีมาตรการรักษาความปลอดภัยเพียงพอเท่าที่ควร เพราะมักจะตัดสินใจไปแล้วว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด ในการจัดกำลังไปควบคุมจึงจัดกำลังไปเพื่อป้องกันการหลบหนี แทนที่จะจัดกำลังไปคุ้มกันความปลอดภัยให้ผู้ต้องหา การที่มองว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดเท่ากับเป็นการละเมิดหลักดังกล่าว⁵⁰ เพราะผู้ต้องหานั้นศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาลงโทษจึงยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักประกันสิทธิในรัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้หลักประกันสิทธิไว้ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการสอบสวนและพิจารณาคดีที่รวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ที่ว่าเป็นธรรมคือ ต้องปราศจากอคติและมีความเป็นกลาง

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดข้อเรียกร้องให้เจ้าพนักงานสอบสวน คุ้มครองความปลอดภัยให้ผู้ต้องหาเป็นพิเศษ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำร้ายซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในการพาตัวผู้ต้องหาไปนำตัวที่เกิดเหตุ หรือขอขมาญาติของผู้เสียหาย เพราะการคุ้มครองความปลอดภัยเป็นหน้าที่โดยตรง

⁵⁰ ณรงค์ ไชหาญ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 32, น.33.

3. พยาน สำหรับคดีอาญาสำคัญๆ บุคคลที่มาเป็นพยานซึ่งเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในการกระทำความผิดจะสำคัญมาก เนื่องจากพยานบุคคล เป็นพยานที่ดีที่สุดที่ศาลจะยอมรับฟัง และให้น้ำหนักกับพยานประเภทนี้มาก โดยเฉพาะประจักษ์พยาน เพราะทำให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริง กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้ที่ถูกหมายเรียกให้ไปเป็นพยาน ต้องมีหน้าที่ไปตามหมายเรียก และต้องให้การตามความเป็นจริง มิเช่นนั้นจะมีความผิด ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ก็ได้ให้หลักประกันสิทธิของพยานไว้ถึงสองมาตรา กล่าวคือ มาตรา 244 ให้สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นตามสมควรจากรัฐ ส่วนอีกกรณีหนึ่งเป็นหลักประกันในเรื่องสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจถูกฟ้องเป็นคดีอาญาตาม มาตรา 243 ซึ่งจากหลักประกันสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ทำให้รัฐต้องออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของพยาน มิให้ถูกคุกคามจากฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยเฉพาะในคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้มีอิทธิพล

ในการคุ้มครองพยาน จึงต้องคุ้มครองตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนจบคดี และหลังจากที่คดีผ่านพ้นไปแล้ว โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานยอมให้มีการเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนประวัติเพื่อเป็นการป้องกันความปลอดภัยให้กับพยานเป็นพิเศษ แต่ว่าในบางคดีกลับพบว่าในการทำแผนประกอบคำรับสารภาพ เจ้าหน้าที่ได้นำตัวพยานไปชี้ที่เกิดเหตุ ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายต่อตัวพยาน และอาจทำให้ต้องเสียรูปคดี เพราะนอกจากจะทำให้พยานเกิดความเกรงกลัวจนอาจไม่กล้ามาให้ปากคำแล้ว ยังทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งเป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพของบุคคลที่มาเป็นพยานเป็นอย่างมาก

2.3 หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาและอำนาจ ของเจ้าพนักงานสอบสวน

จากแนวความคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงเกิดข้อเรียกร้องให้รัฐ นำมาบัญญัติเป็นหลักกฎหมายลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนเพื่อเป็นหลักประกันขั้นต่ำให้กับประชาชนว่าสิทธิต่างๆ ที่กฎหมายบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น จะไม่ถูกละเมิดสิทธิจากบุคคลอื่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากมีการละเมิดสิทธิ ผู้ถูกละเมิดสามารถใช้สิทธิทางศาล หรือใช้สิทธิเรียกร้องต่อองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ที่มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองได้

สิทธิที่ต้องการนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร อาจแยกออกได้เป็น สิทธิมนุษยชน และ สิทธิพลเมือง แต่สิทธิพลเมือง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ห้ามมิให้ละเมิดโดยเด็ดขาด เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจ ซึ่งต้องเป็นกฎหมายที่บัญญัติโดยฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้น และฝ่ายนิติบัญญัติถูกผูกพันจะต้องบัญญัติกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนทุกคนเป็นหลัก และบัญญัติให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นข้อยกเว้น ซึ่งจะต้องให้อำนาจเฉพาะเท่าที่จำเป็น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่รัฐมุ่งหมายให้กระทำเท่านั้น

ในการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดี หลักสำคัญจะต้องให้เกิดความสมดุลระหว่าง หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน กับ การให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งจะต้องไม่โน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งมากนัก⁵¹ หากคำนึงถึงแต่สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเป็นหลัก ผู้กระทำความผิดก็อาจจะหลุดพ้นจากการกระทำความผิดไปได้ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมส่วนรวมตามมา แต่หากคำนึงถึงแต่อำนาจของเจ้าพนักงาน ผู้ใช้อำนาจมากจนเกินไป ผู้ใช้อำนาจก็อาจใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร อาจทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญกับผู้ถูกกระทำก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องยากที่จะบัญญัติกฎหมายเพื่อให้เกิดความสมดุลแก่ทั้งสองฝ่าย จะอย่างไรก็ตามแม้ผู้เกี่ยวข้องกับการร่างกฎหมาย จะร่างกฎหมายได้ดีเพียงใด หากเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือไม่มีระบบควบคุมตรวจสอบที่ดีพอ การใช้ อำนาจก็คงไม่เกิดประโยชน์ เพราะขาดสภาพบังคับ สิทธิเสรีภาพที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือรับรองก็จะยังคงถูกละเมิดอยู่ต่อไป

เพื่อเป็นการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ รัฐจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมาย และจัดโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีลักษณะดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน และให้อำนาจประโยชน์ต่อการตรวจสอบ โดยจะต้องกำหนดให้สามารถตรวจสอบได้ทั้งจากหน่วยงานภายใน และองค์กรจากภายนอก เพื่อประกันความถูกต้องโปร่งใส และควรกำหนดให้ศาล ซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง เข้ามาควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวนในบางกรณีด้วย โดยกำหนดให้เป็นผู้ใช้อำนาจบางประการแทนเจ้าพนักงานสอบสวนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้บริสุทธิ์ เช่นการออกหมายต่างๆ แต่ทั้งนี้ในการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวน ในการแสวงหาพยานหลักฐานนั้น หากเกิดขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมายศาลต้องถูกผูกพัน

⁵¹ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 1, น.7-9.

ห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นโดยเด็ดขาด หรือหากยอมรับฟังก็เป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักน้อยมาก

สำหรับ ในหัวข้อนี้จะศึกษาเฉพาะ หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา และบทบัญญัติซึ่งให้อำนาจกระทำกับเจ้าพนักงานสอบสวน ในระบบกฎหมายไทยเป็นหลัก แต่เพื่อให้เห็นภาพ จำเป็นต้องทำการศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา ที่จะไม่ถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในคดีอาญาในลักษณะประจักษ์ของกฎหมายต่างประเทศ เสียก่อน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายภายในของไทย ว่าเหมาะสมหรือไม่

2.3.1 หลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาของต่างประเทศ

ในโลกมีระบบกฎหมายสองระบบ ซึ่งในหัวข้อนี้จะพิจารณาลักษณะ และแนวปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ที่จะไม่ถูกกระทำในลักษณะประจักษ์จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในประเทศซึ่งเป็นตัวแทนของระบบกฎหมายทั้งสองระบบในโลก กล่าวคือ ระบบคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ และ ประเทศสหรัฐอเมริกา และ ระบบภาคพื้นยุโรป หรือ ซิวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี

เนื่องจากประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และเยอรมัน ไม่มีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาที่จะไม่ถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้โดยตรง ดังนั้น จึงต้องศึกษาหลักกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะไม่กระทำอันมีลักษณะเป็นการประจักษ์ผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายของไทย ต่อไป

1) ประเทศอังกฤษ

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิ ของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ที่จะไม่ถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในลักษณะประจักษ์ ทั้งนี้จะศึกษาเฉพาะกรณีเกี่ยวกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ และการกระทำที่เกี่ยวข้องเนื่อง กล่าวคือ

(1) การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพในฐานที่เกิดเหตุ สำหรับประเทศอังกฤษ มีการนำผู้ต้องหาที่ให้การรับสารภาพไปยังที่เกิดเหตุ และแสดงท่าทางประกอบการกระทำ ความผิด ซึ่งเรียกว่าการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ โดยจัดให้มีการบันทึกภาพด้วยวิดีโอเทป และถือว่าวิดีโอเทปบันทึกภาพนั้นเป็นคำรับสารภาพอย่างหนึ่ง ซึ่งผลของคำรับ

สารภาพจะเป็นไปตามเกณฑ์ The Police and Criminal Evidence Act 1984 ทั้งที่ The Police and Criminal Evidence Act 1984 มิได้กำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ก็ตาม แต่ถ้าการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย จะทำให้พยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ ซึ่งคำพิพากษาฎีกาที่ตัดสินตามกฎหมายอังกฤษเกี่ยวกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพได้แก่ คดี R v Quinn, R v Bloom (1961) และ Li Shu-Ling v R (1988) โดยทั้งสองคดีนั้นมีการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพในฐานที่เกิดเหตุ อันเป็นสถานที่ส่วนบุคคล ดังนั้นจึงไม่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับเรื่องการประจานผู้ถูกกล่าวหา คงมีแต่ประเด็นที่ว่า วิถีโอเพนการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพนั้น สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้หรือไม่ และมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากน้อยแค่ไหนเพียงใด⁵²

(2) การเปิดเผยข้อมูลขึ้นสอบสวนในลักษณะทำให้เห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด สำหรับหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ในลักษณะทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าผู้ต้องหานั้นเป็นผู้กระทำความผิด มีดังนี้

1. การจำกัดรายงานข่าวของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยหลักแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ควรเปิดเผยข้อมูลที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือเกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่งบุคคลใดในสังคม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ไม่สามารถใช้ได้เป็นการทั่วไป และมีแนวโน้มว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง หากมีการเปิดเผยต่อสาธารณะ อย่างไรก็ตามหากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้ทำด้วยความระมัดระวังและโดยสุจริต เพราะเห็นว่ามีความจำเป็นต่อสาธารณะ ที่ต้องเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวให้ทราบ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรม หรือเพื่อเตือนภัยให้บุคคลในสังคมทราบถึงอันตรายที่เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจมีสิทธิจะเปิดเผยได้ในขอบเขตจำกัด ตามที่เห็นว่าจะทำให้บรรลुวัตถุประสงค์⁵³

⁵² 11(2) Halsbury's Laws (4th ed.) Para 1124 note 2.

⁵³ R v Chief Constable of the North Wales Police and others , ex parte AB another (1997) 4 All Er 691-692 หรือในการเผยแพร่รูปถ่ายของบุคคล เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจกระทำได้เพียงเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันและสืบสวนอาชญากรรม การสอบสวนความผิดที่ถูกกล่าวหาและการจับผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิด Hellewell v Chief Constable of Derbyshire (1995) 4 All ER 473.

2. กฎหมายว่าด้วยการละเมิดอำนาจศาล การที่ศาลใช้มาตรการลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาล เพื่อเป็นการคุ้มครองมิให้มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหา ในลักษณะที่ทำให้ดูคล้ายว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดโดยปริยาย ซึ่งมีลักษณะการกระทำ ดังต่อไปนี้

การละเมิดอำนาจศาล ทั้งในคดีแพ่งซึ่งเป็นการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล และในคดีอาญาซึ่งมีลักษณะเป็นการขัดขวางการบริหารงานยุติธรรม โดยในคดีอาญามีทั้งการละเมิดอำนาจศาล ทั้งในห้องพิจารณาและนอกห้องพิจารณา

การละเมิดอำนาจศาลนอกห้องพิจารณา เช่น การกล่าวหรือโฆษณาถ้อยคำ หรือกระทำการซึ่งมีแนวโน้มว่าจะแทรกแซง หรือขัดขวางต่อการบริหารงานยุติธรรม เช่น โฆษณาเรื่องราวที่อาจก่อให้เกิดอคติ หรือมีอิทธิพลต่อคู่ความ พยาน หรือลูกขุนในการดำเนินกระบวนการพิจารณา

การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะหรือความประพฤติของผู้ต้องหา ซึ่งอาจก่อให้เกิดอคติต่อการพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรม โดยการครอบงำลูกขุนที่ดีหรือผู้ที่จะเป็นลูกขุนที่ดี อันทำให้ต้องรับมาตรฐานละเมิดอำนาจศาล ได้แก่ การเปิดเผยประวัติอาชญากรรม (criminal records of accused) การวิจารณ์เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะที่ไม่ดีของผู้ต้องหา ก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณา หรือการโฆษณาคำรับสารภาพของผู้ต้องหาซึ่งได้กระทำภายนอกศาล แม้จะเป็นความจริงก็ตาม⁵⁴ แต่ถ้าเป็นรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น หรือเป็นการฟ้องร้องไม่ถือว่าละเมิดอำนาจศาล⁵⁵

ละเมิดอำนาจศาลในอังกฤษถือเป็นความผิดเด็ดขาด (strict liability)⁵⁶ แม้ผู้ทำจะไม่มีเจตนาก่อให้เกิดอคติเช่นนั้นก็ตาม เพียงแต่การขาดเจตนาอาจทำให้ได้รับโทษน้อยลง⁵⁷ และกฎหมายไม่ได้จำกัดว่าผู้กระทำต้องเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปเท่านั้น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นผู้กระทำก็ต้องรับมาตรฐานละเมิดอำนาจศาลเหมือนกัน⁵⁸

3. หลักกฎหมายเรื่องหมิ่นประมาท ในความผิดฐานหมิ่นประมาท (defamation) แบ่งได้เป็น libel มีลักษณะเป็นถ้อยคำที่โฆษณาโดยเขียน พิมพ์ หรือบันทึกไว้ในลักษณะที่เป็นการถาวร และ slander มีลักษณะเป็นเพียงคำพูดหรือกริยาท่าทาง

⁵⁴ 9 Halsbury's Laws (4th. Ed.) para 10.

⁵⁵ *Ibid.*, para 11.

⁵⁶ Contempt of Court Act 1981, s. 2.

⁵⁷ Ernest D. Giglio, Free Press-Fair Trial in Britain and America, Journal of Criminal Justice vol.10 (1982) : 345.

⁵⁸ 9 Halsbury 's Laws (4th. Ed.) para 14 note 8.

ถ้อยคำที่จะเป็นหมิ่นประมาทได้นั้น ต้องเป็นถ้อยคำที่ทำให้ความนับถือที่สังคมมีต่อบุคคลหนึ่งลดลง หรือทำให้บุคคลนั้นเป็นที่รังเกียจ ถูกหลีกเลียง หรือถูกดูหมิ่นเกลียดชัง หรือใส่ความเขาโดยการดูหมิ่น หรือทำให้เสียหายต่อตำแหน่งหน้าที่ วิชาชีพ อาชีพ การค้า หรือธุรกิจ ซึ่งถ้อยคำอาจเป็นคำพูด รูปภาพ ภาพ กริยา ท่าทาง หรือรูปแบบอื่นที่แสดงให้เห็นถึงความหมาย⁵⁹

การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหาชั้นสอบสวน โดยหลักห้ามมิให้เปิดเผย ยกเว้นมีกฎหมายให้อำนาจ และต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะในการป้องกันอาชญากรรม หรือเพื่อเตือนให้ประชาชนในสังคมทราบถึงอันตรายที่เกิดขึ้น ดังนั้น ในการเปิดเผยข้อมูลที่มีลักษณะทำให้ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด เช่น มีการเปิดเผยคำรับสารภาพของผู้ต้องหา ในกรณีนี้ผู้เปิดเผยต้องรับผิดฐานละเมิดอำนาจศาล หรือหากมีการกล่าวถึงบุคคลผู้ถูกฟ้องในความผิดคดีอาญา ในกรณีนี้ต้องรับผิดฐานหมิ่นประมาท

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ที่จะไม่ถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในลักษณะประจักษ์ ที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ และการกระทำที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ มีดังต่อไปนี้

(1) การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพในที่เกิดเหตุ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา มีการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพในห้องสอบสวนของตำรวจเอง และในท้องที่เกิดเหตุ ทั้งนี้การกระทำในห้องสอบสวนจะให้กระทำต่อหน้านักสืบ นักจดชวเลข บันทึกคำรับสารภาพ และอัยการ เหตุผลเพื่อยืนยันว่าจำเลยยอมรับสารภาพโดยสมัครใจแทนการออกไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพข้างนอก ซึ่งภาพถ่าย และวิดีโอเทปบันทึกการแสดงท่าทาง สามารถนำมาใช้เป็นพยานในศาลได้⁶⁰ ส่วนกรณี การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพในสถานที่เกิดเหตุ โดยหลักมิได้ทำให้ศาลเชื่อว่าผู้ต้องหายอมรับสารภาพโดยสมัครใจ แต่เพื่อต้องการรวบรวมพยานหลักฐานส่วนอื่น ดังนั้นวิดีโอเทปบันทึกภาพเกี่ยวกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพในที่เกิดเหตุ สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้⁶¹

⁵⁹ 28 Halsbury's Laws (4th. Ed) para 54 note 13.

⁶⁰ ศรีนิดา พรหมพิตราร, "พยานวิดีโอ," วารสารอัยการ, ปีที่ 6, ฉบับที่ 71, น.24-25 (พฤศจิกายน 2526).

⁶¹ Li Shu-Ling v R (1988) 3 All ER 142, PC.

แต่หากมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในท้องที่ซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆ ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้ทราบเรื่องและรู้เห็นเกี่ยวกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพในชั้นสอบสวน จำเลยย่อมมีสิทธิขอให้เปลี่ยนการพิจารณาคดีไปที่ศาลอื่นๆ เพราะผู้ที่จะมาเป็นลูกขุนอาจจะมีอคติต่อจำเลยได้ง่าย และถ้าในการพิจารณาคดีมีลูกขุนที่อยู่ในเหตุการณ์การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ร่วมพิจารณาคดีด้วย จะส่งผลให้การพิจารณาคดีนั้นไม่ชอบต้องพิจารณาคดีใหม่⁶²

(2) การเปิดเผยข้อมูลชั้นสอบสวนในลักษณะทำให้เห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด
สำหรับการเปิดเผยดังกล่าวมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ควรนำมาพิจารณาได้แก่

1. การจำกัดการรายงานข่าวของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การให้ข่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการเกี่ยวกับคดี ที่ส่งผลกระทบต่อการพิจารณาชี้ขาดข้อเท็จจริงของลูกขุน จะกระทำมิได้ ตามที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6 อาจทำให้ต้องพิจารณาคดีใหม่ เพราะการเผยแพร่ข่าวสารอาจทำให้ไม่สามารถคัดเลือกผู้ที่จะมาเป็นลูกขุนที่เที่ยงธรรมปราศจากอคติ และความลำเอียงได้ มีผลเท่ากับเป็นการปฏิเสธสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรม ดังนั้น เพื่อมิให้เกิดอคติต่อลูกขุน และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้การให้ข่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีผลกระทบต่สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรม การควบคุมการให้ข่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงต้องกระทำโดยการจำกัดบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการให้ข่าวเกี่ยวกับคดีอาญา⁶³

กรณีหนังสือพิมพ์หรือสาธารณชน ก็ไม่มีสิทธิที่จะรับแจ้งให้ทราบจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ เกี่ยวกับรายละเอียดของพยานหลักฐานที่รวบรวมมา อันเป็นประโยชน์ต่อจำเลยที่เกิดขึ้นในขณะนั้น⁶⁴ ซึ่งปกติตาม Freedom of Information Act 1974 ได้รับรอง สิทธิเสรีภาพในข่าวสารของประชาชนและสื่อมวลชนไว้ แม้จะถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเปิดเผยข่าวสารให้ประชาชนหรือสื่อมวลชนทราบ แต่การเปิดเผยหรือให้ข่าวแก่สื่อมวลชน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องไม่เป็นการแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณา หรือทำให้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่ได้รับการพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรมปราศจากอคติได้รับการกระทบกระเทือน และตาม

⁶² พรเพชร วิชิตชลชัย, “การพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนตามกฎหมายอเมริกัน,” ตุลพาห เล่ม 2 ปีที่ 42, น.95 (เมษายน-มิถุนายน 2538).

⁶³ 21 A Am Jur 2d, para 688 , p.99.

⁶⁴ *Ibid.*, pp 98-99.

Statement of Policy concerning the Release of Information by Personnel of Department of Justice relating to Criminal and Civil Proceeding ก็ได้กำหนดแนวทางเฉพาะสำหรับการให้ข่าวสารในคดีอาญา ต่อสื่อมวลชนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกระทรวงยุติธรรมโดยวางหลักเกณฑ์ทั่วไปว่า ไม่ว่าเวลาใดๆ เจ้าหน้าที่ผู้ให้ข่าวจะต้องไม่ให้ข่าวเพื่อมิให้เกิดอิทธิพลเหนือการพิจารณาคดีของผู้ถูกกล่าวหา และจะต้องไม่ให้ข่าวที่มีเหตุผลน่าเชื่อว่า จะก่อให้เกิดอิทธิพลขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดี หรือการพิจารณาคดีที่จะเริ่มขึ้นในภายหน้านับตั้งแต่ที่ได้จับกุมตัวไป จนกว่าการดำเนินคดีนั้นจะสิ้นสุดลง โดยคำพิพากษาของศาล หรือโดยวิธีอื่น⁶⁵ ดังนั้นการให้ข่าวเกี่ยวกับคำรับสารภาพ และการแพร่ภาพของผู้ต้องหาซึ่งอาจก่อให้เกิดอคตินั้น เจ้าหน้าที่ผู้ให้ข่าวจึงต้องละเว้นไม่ให้ข่าวเกี่ยวกับ คำยอมรับ คำให้การรับสารภาพ หรือข้อต่อสู้ของผู้ถูกกล่าวหา รวมทั้งการปฏิเสธของผู้ถูกกล่าวหา ที่จะไม่ให้ถ้อยคำใดๆ และเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข่าวจะต้องไม่เผยแพร่หรือให้ข่าวที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหาในครั้งก่อนๆ รวมทั้งไม่ส่งเสริมหรือช่วยเหลือสื่อมวลชนในการถ่ายรูป หรือเผยแพร่ภาพของผู้ถูกกล่าวหา ผ่านทางโทรทัศน์ในระหว่างที่อยู่ในความควบคุม จะอย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ผู้ให้ข่าว อาจจะให้ข่าวต่อสื่อมวลชนและสาธารณชนได้ แม้ว่าข่าวสารดังกล่าวนั้นอาจส่งผลเสียหายต่อผู้ต้องหา หรือจำเลยก็ตาม แต่จะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณชนเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งประชาชนทั่วไป จำเป็นต้องทราบไว้ เพื่อหาทางป้องกัน หรือช่วยเหลือตนเอง เช่นกรณีผู้ต้องหาหลบหนีจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่เป็นต้น

นอกจากนี้ ABA Standards relating to Fair Trial and Free Press ได้วางหลักเกณฑ์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ (law enforcement officers) ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการให้ข่าวคดีอาญา แต่ก็เพียงคำแนะนำไม่มีผลบังคับตามกฎหมายเว้นแต่จะนำไปบัญญัติ⁶⁶ กล่าวคือ

1. นับแต่เวลาจับกุม เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องไม่ให้ข่าวต่อสื่อมวลชนดังนี้

1.1 จะต้องไม่ให้ข่าวเกี่ยวกับ บันทึกต่างๆ ในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหา ให้หมายรวมถึง บันทึกการจับกุม คำฟ้องที่ได้ยื่นฟ้องด้วย หรือไม่ให้ข่าวในเรื่องเกี่ยวกับ

⁶⁵ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, “ผลกระทบทางกฎหมายจากการเสนอข่าวคดีอาญาต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), น.122.

⁶⁶ Harold L. Nelson and Dwight L. Teeter, Law of Mass Communications : Freedom and Control of Print and Broadcast Media 5th.ed. (New York : Thefoundation Press, 1986, p. 520.

บุคลิกลักษณะ ชื่อเสียงของผู้ถูกกล่าวหา หรือไม่ให้ความเห็นใดๆเกี่ยวกับความผิด หรือบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา หรือข้อผิดถูกของคดี รวมทั้งพยานหลักฐานในคดี

1.2 จะต้องไม่ให้ข่าวเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของคำให้การรับสารภาพ คำยอมรับ หรือคำกล่าวใดๆของผู้ถูกกล่าวหา

1.3 จะต้องไม่ให้ข่าวในคดีอาญาเกี่ยวกับกรณีที่ยังอยู่ในชั้นการดำเนินการ ตรวจสอบสวน ทดสอบ และข้อมูลการยอมรับหรือปฏิเสธหรือเพิกเฉยของผู้ถูกกล่าวหาในกรณีผลการ ตรวจสอบสวน ทดสอบ ดังกล่าว

1.4 จะต้องไม่ให้ข่าวเกี่ยวกับ รูปพรรณ หรือลักษณะเฉพาะ หรือคำให้การหรือ ความน่าเชื่อถือของพยานบุคคล

1.5 จะต้องไม่ให้ข่าวถึง ความเป็นไปได้ในการที่จะให้การรับสารภาพในความผิด ที่กล่าวหา หรือความผิดที่ต่ำกว่าของผู้ถูกกล่าวหา

2. จะต้องไม่อนุญาตให้สื่อมวลชนถ่ายภาพหรือแพร่ภาพของผู้ต้องหาที่อยู่ในความ ควบคุมของสถานีโทรทัศน์

3. จะต้องไม่อนุญาตให้สื่อมวลชนหรือตัวแทนสื่อมวลชนเข้าสัมภาษณ์ผู้ต้องหาที่อยู่ใน ความควบคุมเว้นแต่ผู้ต้องหาได้ยินยอมหลังจากที่เขาได้ปรึกษากับทนายความแล้ว และเขามี สิทธิที่จะปฏิเสธมิให้สัมภาษณ์ได้

2. หมิ่นประมาททางแพ่ง

ในการเปิดเผยข้อมูลของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับคดี ถ้อยคำหรือการแจ้งข่าวที่ เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ถือว่า มีเอกสิทธิไม่เป็นหมิ่นประมาท อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่า ถ้อยคำทุกถ้อยคำที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้กล่าวต่อผู้สื่อข่าว เกี่ยวกับเรื่องการสอบสวนจะได้รับความ ค้ำครองในทุกกรณี หากมีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหา ในลักษณะที่ทำให้เห็นว่า ผู้นั้นเป็น ผู้กระทำความผิด และมีผลกระทบต่อคดี ซึ่งอาจทำให้ลูกขุนเกิดอคติจนทำให้จำเลยมิได้รับการ พิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรม โดยข้อมูลส่วนหนึ่งมาจากตำรวจ และอีกส่วนนั้นจะกระทำมิได้ และถ้า การเปิดเผยนั้นส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของผู้ต้องหา ย่อมทำให้ผู้กล่าวหามีความผิดฐานหมิ่น ประมาทด้วย

3) ประเทศเยอรมนี

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ที่จะไม่ถูกกระทำโดย เจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในลักษณะประจาน ที่เกี่ยวข้องกับการทำแผน

ประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ และการกระทำอื่นๆที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ กล่าวคือ

(1) การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ สำหรับประเทศเยอรมนี ไม่มีการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ เพราะเห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิพื้นฐานของมนุษย์เป็นอย่างมาก ซึ่งมาตรา 1 บัญญัติว่า

(1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะละเมิดมิได้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทั้งมวลของรัฐที่จะต้องเคารพและปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(2) ชนชาวเยอรมันยอมรับว่าสิทธิมนุษยชนที่จะละเมิดมิได้และที่จะโอนมิได้นั้นเป็นพื้นฐานของทุกประชาคมของสันติภาพและความยุติธรรมในโลก”

มาตรา 2 (2) บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในชีวิตและสิทธิในร่างกายของตนที่จะละเมิดมิได้ เสรีภาพของบุคคลจะถูกละเมิดมิได้ การจำกัดสิทธิดังกล่าวจะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย”

มาตรา 19 บัญญัติว่า “(1) ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ การจำกัดสิทธิมูลฐานจะกระทำได้อีกแต่โดยบัญญัติของกฎหมาย.....

(4) ในกรณีที่หน่วยงานของราชการละเมิดสิทธิของบุคคล บุคคลมีสิทธิที่จะฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมได้”

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ได้กำหนดเรื่องการแถลงข่าวของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการนำชี้ที่เกิดเหตุ แต่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาการอุทธรณ์ สิทธิของผู้ต้องสงสัย สิทธิของผู้ต้องหา ทนายจำเลย และอัยการไว้ รวมทั้งได้บัญญัติวิธีการต่างๆที่เป็นมาตรการบังคับต่อตัวผู้ต้องหา ซึ่งเป็นการกระทำต่อเสรีภาพหรือร่างกายของผู้ต้องหา และมาตรการบังคับเหล่านั้น เป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญา เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถกระทำการอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิขั้นมูลฐานต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญได้ แต่หากไม่เป็นไปตามกรณีกฎหมายกำหนดไว้ผู้ละเมิดจะต้องชดเชยค่าเสียหาย⁶⁷ เพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายให้กับผู้ต้องหา

⁶⁷ Nigel G. German, Law and Legal System, (London : Blackstone Press, 1993), p.182.

(2) การเปิดเผยข้อมูลชั้นสอบสวนในลักษณะทำให้เห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด ในกรณีดังกล่าว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 81 b กำหนดไว้ว่าการถ่ายภาพ ผู้ต้องหากระทำได้ แม้จะขัดต่อความต้องการของผู้ต้องหาก็ตาม แต่เพื่อความจำเป็นแห่งคดี หรือ เพื่อการพิสูจน์ข้อและหลักฐาน

การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนที่มีลักษณะเป็นการประจานผู้ถูกกล่าวหา เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติของกฎหมายที่คุ้มครองชื่อเสียง เกียรติยศ และความเป็นอยู่ของ บุคคล ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่นๆ ได้แก่

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 823 วรรค 1 กำหนดว่า ผู้ใดจงใจหรือ ประมาทเลินเล่อกระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหาย แก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอื่นใด (หมายถึง สิทธิในบุคลิกภาพ ซึ่งการตีพิมพ์รูปภาพหรือกล่าว เป็นนัยว่าบุคคลในภาพเป็นฆาตกรสามารถฟ้องความผิดในฐานะละเมิดต่อสิทธิในบุคลิกภาพได้ ให้รวมถึงการตีพิมพ์รูปภาพและคำกล่าวที่แสดงว่าโจทก์เป็นผู้กระทำผิดก่อนที่จะศาลจะมีคำ พิพากษา ถือเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวตามหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูก กล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์)⁶⁸ จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้น วรรค 2 กำหนดว่า ผู้ใดทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลอื่น ถ้า ผู้ฝ่าฝืนไม่มีส่วนผิดในการกระทำความผิด ผู้ฝ่าฝืนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบเท่าที่กระทำได้

2. ประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมัน มาตรา 186 กำหนดว่า ผู้ใดกล่าวร้ายยัณหรือ ทำให้แพร่หลายซึ่งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคลอื่น เป็นการดูถูกหรือทำให้เสียหายต่อชื่อเสียงใน สังคม หรือเสียหายต่อความน่าเชื่อถือ ต้องถูกลงโทษในความผิดฐานหมิ่นประมาท

3. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 353 b (1) กำหนดว่าผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน หรือ เคยเป็นเจ้าพนักงานเปิดเผยความลับในหน้าที่ราชการ ซึ่งตนดูแลรับผิดชอบอยู่โดยปราศจาก อำนาจ และโดยการกระทำเช่นนั้น ทำให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์สาธารณะโดยรวม ต้อง ระวังโทษ

จากที่ได้ศึกษามาทั้งหมด เป็นหลักประกันสิทธิที่ปรากฏอยู่ในหลักกฎหมายของ ประเทศ ต่างๆ ทั้งในระบบคอมมอนลอว์ และระบบภาคพื้นยุโรป เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการทำแผน ประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพและการกระทำต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดของ

⁶⁸ Nobert Horn, Hein Kotz and Hang G. Leser German Private and Commercial Law : An Introduction, (Oxford : Clarendon Press, 1982), pp.166-167.

ทั้งสองระบบ เพื่อจะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ กับการทำแผนประพจน์กรรมประกอบคำรับสารภาพของไทยต่อไป

2.3.2 หลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาของไทย

หลักประกันสิทธิ หมายถึง แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิต่างๆที่นำมาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจน เพื่อให้มีความมั่นคง แน่นนอน และเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ยาก ซึ่งอาจจะกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือในพระราชบัญญัติต่างๆ ก็ได้⁶⁹

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ในอดีตตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญกับหลักประกันสิทธิมากนัก เหตุเพราะวิธีการพิสูจน์ความผิดในสมัยก่อนเป็นแบบจารีตนครบาล⁷⁰ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการนำโทษทางอาญามาใช้กับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดโดยใช้วิธีการทรมานต่างๆให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องเจ็บปวดทรมานแสนสาหัสจนทนไม่ไหวในที่สุดต้องยอมรับสารภาพ เช่นการเขียนถามคำให้การตบปากคู่ความ มัด채น้ำตากแดดแรงลิ้นไหม้ จำคุกผู้ละเมิดกลางคัน ตอกเล็บบีบขมับ จำชื่อผู้ขัดหมาย และมีการประจานผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวน ซึ่งวิธีการที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าในอดีต กฎหมายไม่ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิโดยเฉพาะสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำในฐานะที่เป็นมนุษย์ จนกระทั่งประสบกับปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในยุคล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจทางตะวันตก จึงทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้จัดให้มีการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้ทัดเทียมนานาประเทศ โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 และประกาศใช้พระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล ร.ศ. 115 ซึ่งส่งผลให้กระบวนการพิจารณามีการพิสูจน์ความผิดด้วยพยานหลักฐาน และแยกอำนาจตุลาการออกจากฝ่ายบริหารในการพิจารณา⁷¹ รวมทั้งมีการบัญญัติสิทธิต่างๆของ

⁶⁹ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 1, น.71

⁷⁰ ชาย เสวิกุล, อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 11, น.193.

⁷¹ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, บุญทิพย์ ผ่องจิตร แลนเกรฟ, และประธาน วัฒนวานิชย์, สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย, จัดพิมพ์โดยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2529), น.39.

ผู้ถูกกล่าวหาและกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐไว้อย่างชัดเจน⁷² จนกระทั่งอีก 40 ปีต่อมาจึงประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่อเปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงได้มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งมากบ้างน้อยบ้างตามแต่ยุคสมัย

ในหัวข้อต่อไปนี้ ผู้เขียนต้องการจะศึกษาเฉพาะหลักประกันสิทธิซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวนที่สำคัญๆเกี่ยวกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพและการกระทำที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เคยรับรองอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยแยกพิจารณาตามลักษณะของความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการจะรับรองให้ไว้เป็นหลักประกันเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ดังต่อไปนี้

1) หลักประกันสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำในลักษณะประจาน

เจตนารมณ์ของกฎหมายลักษณะนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำในลักษณะที่เป็น การหยามเกียรติอันเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่จะละเมิดมิได้โดยเด็ดขาด องค์กกรทุกองค์กรต้องถูกผูกพันซึ่งเป็นไปตาม มาตรา 27 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพของเจ้าพนักงานสอบสวน ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการประจานผู้ต้องหาเป็นประจำ การกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย

สำหรับหลักประกันสิทธิ ที่จะไม่ถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในลักษณะประจาน ที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร พอสรุปได้มีดังต่อไปนี้

(ก) หลักประกันสิทธิตามมาตรฐานระหว่างประเทศ

สำหรับหลักประกันสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ เท่าที่รวบรวมมาได้ อาจพอนำมากล่าวถึงได้ดังต่อไปนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 5 กำหนดว่า “บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้”

⁷² คณิต ณ นคร, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 46, น. 15.

ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการกระทำทารุณฯ ข้อ 3⁷³ กำหนดว่า “จะต้องไม่มีประเทศใดยินยอมให้มีหรือเพิกเฉยต่อการกระทำทารุณ หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้แต่กรณีที่เป็นพฤติการณ์พิเศษ”

ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ตาม ข้อ 2 กำหนดว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายนั้น จะต้องกระทำด้วยความเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน.....”

ตาม ข้อ 5 กำหนดว่า “จะต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคนใด ไปกระทำการ หรือยุยงส่งเสริม หรือเพิกเฉยต่อการกระทำทารุณ หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษ อื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้แต่กรณีคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ.....”⁷⁴

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11(1) กำหนดว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่า ได้กระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายโดยกระบวนการพิจารณาที่ดีซึ่งกระทำโดยเปิดเผย และผู้ถูกกล่าวหาได้รับหลักประกันสิทธิที่จำเป็นทั้งหมดในการต่อสู้คดี”

ทั้งหมดเป็นหลักประกันสิทธิที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะหลักประกันสิทธิเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากล ที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้ nahezu ประเทศ ใช้เป็นต้นแบบนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตน

(ข) หลักประกันสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

สำหรับปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2549 (ฉบับชั่วคราว) ได้รับรองสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อยู่ในมาตรา 3 เพียงข้อเดียว โดยให้นำหลักการเดิมที่เคยใช้อยู่แล้วให้คงใช้อยู่ต่อไป จึงต้องย้อนกลับไปดูรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นแม่แบบในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ของ สสร. และได้รับการยืนยันจาก สสร.

⁷³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชชาติ ชัยเดชสุริยะ, ณัฐวสา จัตรไพฑูรย์, “มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” ผู้แปลและเรียบเรียง, จัดพิมพ์โดยมูลนิธิพัฒนาระบบการยุติธรรม (โรงพิมพ์เดือนตุลา), น.30.

⁷⁴ เพิ่งอ้าง, น. 34.

และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญว่า จะยังคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเช่นเดิม หากมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข คงเป็นการแก้ไขเพื่อบัญญัติให้มีการคุ้มครองสิทธิเพิ่มขึ้น ผู้เขียนจึงขอหยิบยกหลักประกันสิทธิในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาเป็นแม่แบบในการอธิบาย เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับหลักประกันสิทธิในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ กล่าวคือ

มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

หลักดังกล่าว เป็นการวางหลักทั่วไปอันเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของรัฐที่ให้ความรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ซึ่งส่งผลให้เกิดความผูกพันต่ออำนาจรัฐทั้งหลาย เป็นการจำกัดวัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ของรัฐ รัฐต้องเป็นผู้ดำเนินการสำหรับความพร้อมในการใช้เสรีภาพของปัจเจกบุคคล⁷⁵

มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

สำหรับสถานะตาม มาตรา 26 มีสถานะเช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพ อันผูกพันองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรี มีสถานะเป็นคุณค่าที่รัฐธรรมนูญมุ่งหมายจะให้การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพในสองลักษณะ

1. องค์กรของรัฐจะไม่ทำการใดๆ ในลักษณะที่จะเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพปัจเจกบุคคล หรือละเว้นการกระทำใดๆ ที่จะละเมิดต่อสิ่งดังกล่าว

2. องค์กรของรัฐจะไม่ทำการใดๆ ที่จะละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพแล้ว รัฐยังต้องมีภาระหน้าที่ดำเนินการใดๆ ในทางที่จะทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี⁷⁶

มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

⁷⁵ อุดม รัฐอมฤต, นพนิติ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2, น. 154.

⁷⁶ เพ็งอ้าง, น. 161.

สถานะตามมาตรา 28 แสดงออกมาในสองลักษณะ คือ

1. คัดค้านความเป็นมนุษย์ มีสถานะเช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพ ซึ่งเท่ากับว่าบุคคลถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในคดีได้
2. ย่อมอยู่ภายใต้เงื่อนไขเช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพ คือ การใช้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะใช้ได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน⁷⁷

มาตรา 30 วรรค 1 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

มาตรา 31 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในชีวิต ร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้.....”

มาตรา 33 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้”

การให้หลักประกันสิทธิเช่นนี้ ส่งผลให้พนักงานสอบสวนจะกระทำต่อผู้ต้องหาเสมือนเขาเป็นผู้ต้องโทษไม่ได้

มาตรา 34 บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความ หรือภาพ ไม่ว่าด้วยวิธีใด ไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

จากหลักดังกล่าว ส่งผลให้การเสนอข่าว ที่เป็นการละเมิดสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง หรือละเมิดสิทธิส่วนบุคคลจะกระทำมิได้เช่นกัน

(ค) หลักประกันสิทธิที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา

สำหรับหลักประกันสิทธิในประมวลกฎหมายอาญา เป็นหลักประกันสิทธิที่บังคับได้ผลที่สุด แต่อาจมีข้อยุ่งยากในการดำเนินคดี ได้แก่

⁷⁷ เพิ่งอ้าง, น. 176.

มาตรา 326 บัญญัติว่า “ผู้ใด ใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามในประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง และทรัพย์สิน ถูกดูหมิ่นหรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นมีความผิดฐานหมิ่นประมาท”

การกระทำที่เป็นการหมิ่นประมาท ถือเป็นการประจานอย่างหนึ่ง เพราะทำให้ผู้ถูกหมิ่นประมาทต้องด้อยค่าในสายตาของผู้อื่น ผู้ถูกหมิ่นประมาทสามารถบังคับโทษผ่านศาลได้โดยตรง

(ง) หลักประกันสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หลักประกันสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำในลักษณะประจาน ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีระบุชัดเจน แต่จะอย่างไรก็ตาม ถ้าดูตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จะมีหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาในกรณีละเมิดอำนาจศาล ปรากฏอยู่ใน มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใด เป็นผู้ประพันธ์ บรรณาธิการ หรือผู้พิมพ์โฆษณาซึ่งหนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์ อันออกโฆษณาต่อประชาชน ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะได้รู้ถึงข้อความหรือการออกโฆษณาแห่งหนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์เช่นนั้นหรือไม่ ให้ถือว่ากระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งในสองอย่างดังจะกล่าวต่อไปนี้

(1) ไม่ว่าเวลาใดๆ ถ้าหนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์เช่นนั้น ได้กล่าวหรือไม่ว่าแสดงโดยวิธีใดๆ ซึ่งข้อความหรือความเห็นอันเป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์อื่นๆ แห่งคดี หรือกระบวนการพิจารณาใดๆ แห่งคดี ซึ่งเพื่อความเหมาะสมหรือเพื่อคุ้มครองสาธารณะประโยชน์ ศาลได้มีคำสั่งห้ามการออกโฆษณาสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าโดยวิธีเพียงแต่สั่งให้พิจารณาโดยเปิดเผย หรือโดยวิธีห้ามการออกโฆษณาโดยชัดแจ้ง.....”

จากหลักในมาตราดังกล่าว แสดงว่าการกระทำใดๆ ของบุคคลในชั้นพิจารณาคดีของศาล ถ้าเป็นการเผยแพร่ข้อเท็จจริงอันมีผลต่อการพิจารณาคดีในชั้นศาลถือเป็นการละเมิดอำนาจศาล ผู้ที่กระทำนั้นมีความผิดอาจต้องได้รับโทษตาม มาตรา 32 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประกอบ มาตรา 15 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ จึงเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา ที่จะไม่ถูกเขียนข่าวหรือให้ข่าวในทางที่เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริง หรือเปิดเผยกระบวนการพิจารณาคดี เพราะทำให้ผู้ที่ให้ข่าวหรือเขียนข่าวต้องมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล

(จ) หลักประกันสิทธิที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตาม มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจ หรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น.....”

ตามมาตรา 423 บัญญัติว่า “ผู้ใดกล่าวหาหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดี หรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริงแต่หากควรจะได้.....”

บทบัญญัติดังกล่าว เป็นหลักประกันสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย ซึ่งอาจต้องเสียชื่อเสียงหรืออาจถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม

(จ) หลักประกันสิทธิตามระเบียบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง

(1) ประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ได้วางแนวปฏิบัติในการให้สัมภาษณ์หรือแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน หรือแพร่ภาพไว้ดังนี้

ลักษณะที่ 30 ข้อ 1 (ค) ห้ามมิให้ผู้มีหน้าที่ในการให้สัมภาษณ์หรือแถลงข่าว ให้ข่าวดังต่อไปนี้

ข้อ 4 คดีที่อยู่ในระหว่างการสืบสวนหรือสอบสวนยังไม่เสร็จ เช่น แนวการสืบสวนสอบสวน การจับกุม ตรวจค้น และการรวบรวมพยานหลักฐาน เป็นต้น

ข้อ 5 เหตุการณ์หรือเรื่องราว ซึ่งถ้าหากเปิดเผยต่อประชาชนอาจเป็นแบบที่บุคคลอื่นจะถือเอาเป็นตัวอย่างในการกระทำขึ้นอีก เช่น แผนประทุษกรรมต่างๆ ของคนร้าย หรือวิธีการแสดงถึงการข้อโกง การกระทำอัตวินิบาตกรรม และวิธีการชั่วร้ายอื่นๆ

ลักษณะที่ 30 ข้อ 5 กำหนดเรื่องการนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนดังนี้

1. ในการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนไม่ว่ากรณีใด ให้ผู้มีอำนาจถือปฏิบัติตามประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 29 บทที่ 1 ข้อ 1(2) และลักษณะที่ 30 ข้อ 1 อย่างเคร่งครัด

2. ไม่ควรนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวหรือแพร่ภาพต่อสื่อมวลชน โดยเฉพาะผู้ต้องหาที่ให้การปฏิเสธ เว้นแต่กรณีที่ผู้ต้องหาให้การปฏิเสธ แต่คดีมีพยานหลักฐานของกลางน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาก่อทำผิดจริง เช่นคดียาเสพติด ส่วนกรณีผู้ต้องหาให้การรับสารภาพอาจจะนำมาแถลงข่าวได้หากเกิดประโยชน์ต่อสาธารณะชนหรือต่อทางราชการ ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลพินิจของผู้มีอำนาจแถลงข่าวและจะต้องถือปฏิบัติตามประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 30 ข้อ 1(ค) โดยเคร่งครัด

ข้อกำหนดดังกล่าว เป็นหลักประกันที่ห้ามมิให้ดำเนินการอันอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อรูปคดี และไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะชน เพื่อป้องกันมิให้ดำเนินการอันเป็นการกระทบต่อสิทธิส่วนบุคคล

(2) หนังสือกองคดี กรมตำรวจ ที่ 0503.6/16442 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2539 เรื่อง กำชับและชักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา การนำตัวผู้ต้องหาซึ่งเกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ และการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนคำสั่งของหนังสือดังกล่าว กำชับให้พนักงานสอบสวนทุกหน่วยปฏิบัติ ดังนี้

1. การแถลงข่าวหรือแพร่ภาพต่อสื่อมวลชน

1.1 ห้ามใช้วิธีการหรือแสดงข้อความในการแถลงข่าวหรือแพร่ภาพที่อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่พยาน ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือรูปคดีโดยเด็ดขาด

1.2

1.3 ให้ระมัดระวังเรื่องที่จะเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือผลประโยชน์ของผู้อื่น เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ความผิดฐานหมิ่นประมาท เป็นต้น

1.4

1.5 ห้ามเปิดเผยถึงแผนประทุษกรรมซึ่งอาจเป็นแบบอย่างในทางไม่ดี เช่น วิธีการขู่ โกง การกระทำอัตวินิบาตกรรม หรือวิธีการอันชั่วร้ายอื่นๆ ที่พวกมิจฉาชีพหรือประชาชนอาจนำไปใช้เป็นแบบอย่าง

1.6 ห้ามเปิดเผยถึงข้อความ หรือรูปภาพ อันอาจทำให้บุคคลอื่นรู้จักตัว รู้จักชื่อ ที่อยู่ ที่ทำงาน สถานศึกษา ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดี หรือพยาน เว้นแต่ในสำนวนการสอบสวน

2. การนำตัวผู้ต้องหาไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ

2.1 ในการนำตัวผู้ต้องหาไปชี้สถานที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ ให้ป้องกันมิให้ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในที่นำชี้ และให้พึงระมัดระวังการใช้ถ้อยคำหรือกริยาท่าทางที่เห็นว่าเป็นการข่มขู่ หรือการปฏิบัติที่ไม่สมควรแก่ผู้ต้องหา

2.2 ควรหลีกเลี่ยงการให้สัมภาษณ์ใดๆ ในลักษณะเป็นการตอบโต้ระหว่างพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหาหรือบุคคลใดๆ โดยมีสื่อมวลชนเป็นผู้สัมภาษณ์ เนื่องจาก อาจเป็นเหตุให้รูปคดีเสียหาย

ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นการยืนยันว่า ข้อเท็จจริงซึ่งเกี่ยวกับคดีอันอาจส่งผลกระทบต่อ การดำเนินคดี หลักคือห้ามมิให้เปิดเผย แต่การเปิดเผยถือเป็นข้อยกเว้นเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

(3) คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 855/2548 เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ข่าว การแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ การเผยแพร่ภาพต่อสื่อมวลชน และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์

1. การให้ข่าว การแถลงข่าว และให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชน

1.1 ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการให้ข่าว แถลงข่าว และให้สัมภาษณ์

1.2 แนวทางการปฏิบัติในการให้ข่าว แถลงข่าว ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนทุกแขนง

1.2.1 ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการให้ข่าว แถลงข่าว ให้สัมภาษณ์ต้องปฏิบัติภายในขอบเขต อำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ควรระมัดระวังถ้อยคำ หรือกริยาท่าทาง อันจะเป็นการล่อลวงละเมิดสิทธิของผู้อื่น และควรใช้ถ้อยคำที่เป็นกลางเพื่อมิให้เป็นการประจาน ดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น

1.2.2 การให้ข่าว แถลงข่าว หรือให้สัมภาษณ์ ให้ปฏิบัติตามประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 30 รวมถึงห้ามให้ข่าว แถลงข่าว หรือให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1.2.2.1 เรื่องที่มีผลกระทบต่อการรักษาความปลอดภัยของประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

1.2.2.2 เรื่องหรือข้อความที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ข้าราชการ

1.2.2.3 เรื่องที่เกี่ยวกับคำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่อันเป็นระเบียบการภายใน และคำสั่งหรือระเบียบการใดๆ ที่ถือว่าเป็นความลับ

1.2.2.4 เรื่องที่จะเกิดความเสียหายทางชื่อเสียงหรือผลประโยชน์แก่ผู้อื่น เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ความผิดฐานหมิ่นประมาท และเรื่องอื่นๆ ในลักษณะทำนองเดียวกัน

1.2.2.5 เรื่องที่อาจส่งผลกระทบต่อหรือเสียหายต่อคดี โดยเฉพาะคดีที่อยู่ในระหว่างการสืบสวนหรือสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น เช่น การเปิดเผยเกี่ยวกับเทคนิควิธีการปฏิบัติงานที่ควรปกปิดเป็นความลับ แนวทางการสืบสวนสอบสวน การจับกุม ตรวจค้น และการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ในทุกขั้นตอน เป็นต้น

1.2.2.6 เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ไม่เหมาะสม ซึ่งถ้าหากเปิดเผยต่อประชาชน อาจเป็นแบบที่บุคคลอื่นจะถือเอาเป็นตัวอย่างในการกระทำซ้ำอีก เช่น แผนประทุษกรรมต่างๆ ของคนร้าย หรือการที่แสดงถึงการอื้ออึง การกระทำอัตวินิบาตกรรม และวิธีการอันชั่วร้ายอื่นๆ

1.2.3 การให้สัมภาษณ์ โดยมีสื่อมวลชนทุกแขนงเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ในลักษณะเป็นคนกลาง ห้ามข้าราชการตำรวจตอบโต้กับฝ่ายผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือบุคคลใด เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ

1.2.4 ห้ามนำหรือจัดให้ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยาน มาให้ข่าว แถลงข่าว หรือให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนทุกแขนง ยกเว้นกรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ให้ขออนุญาตต่อผู้บัญชาการ

ไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตาม ห้ามผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ พระภิกษุสามเณร นักพรต นักบวช ผู้เสียหายที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ มาให้ข่าว แถลงข่าว หรือให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนทุกแขนงเป็นอันขาด รวมตลอดถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาใน ลักษณะที่เป็นการเผชิญหน้าต่อสื่อมวลชนทุกแขนง

1.2.5 เพื่อให้เกิดความชัดเจน เป็นประโยชน์ในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ทุกแขนง และให้ประชาชนได้รับทราบข่าวที่ไม่คลาดเคลื่อนจากความจริง ควรจัดเตรียมเอกสาร ข่าวประกอบการแถลงข่าว โดยเอกสารข่าวนั้นต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เกี่ยวข้องในคดี และรูปคดี

1.2.6

1.2.7

2. การเผยแพร่ภาพต่อสื่อมวลชน

เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ป้องกันภัยอันตรายมิให้เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และไม่ให้มีภาพที่ไม่เหมาะสมถูกนำออกเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทุกแขนง อันเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น จึงให้ปฏิบัติดังนี้

2.1 ห้ามนำสื่อมวลชนทุกแขนงไปทำข่าวหรือถ่ายภาพ ในขณะที่ปฏิบัติการ ตรวจค้น จับกุม

2.2 ห้ามเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวน หรือพนักงานสอบสวน อนุญาต หรือจัดให้ สื่อมวลชนทุกแขนงถ่ายภาพในห้องสืบสวน หรือสอบสวน ในขณะที่ทำการสืบสวนสอบสวน เว้นแต่เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวน หรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการเพื่อ ประโยชน์แห่งคดี

2.3 ห้ามอนุญาต หรือจัดให้สื่อมวลชนทุกแขนงถ่ายภาพ สัมภาษณ์ หรือให้ข่าว ของผู้ต้องหา หรือผู้ต้องกักขัง ในระหว่างควบคุมตัวของตำรวจทั้งภายใน และภายนอกที่ทำการ หรือสถานีตำรวจ เว้นแต่พนักงานสอบสวนดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งคดี

2.4 ห้ามจัดให้สื่อมวลชนทุกแขนงเข้าทำข่าว ขณะเมื่อมีการให้ผู้ต้องหานำ พนักงานสอบสวนไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ และหลีกเลี่ยงการให้สัมภาษณ์ใดๆ ใน ลักษณะเป็นการตอบโต้ระหว่าง พนักงานสอบสวน กับผู้ต้องหา หรือบุคคลใด โดยมีสื่อมวลชนทุก แขนงเป็นผู้สัมภาษณ์ เนื่องจากอาจเป็นเหตุให้รูปคดีอาจเสียหาย

พนักงานสอบสวนไม่ควรให้ผู้ต้องหานำไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพว่า ผู้ต้องหากระทำผิดอย่างไร เพราะการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพดังกล่าวมิใช่

พยานหลักฐานที่จะมารับฟังประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหา เพื่อให้เห็นว่าผู้ต้องหากระทำผิดตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 7562/2537 แต่ถ้าผู้ประกอบคำรับสารภาพอื่น เช่น นำน้าชี้ที่ซ่อนทรัพย์สินซึ่งได้มาจากการกระทำผิด หรืออาจใช้เป็นพยานหลักฐาน ให้ผู้ต้องหาหาน้ำชี้ได้ และป้องกันมิให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในที่น่าน้ำชี้ ให้ฟังระมัดระวังการใช้ถ้อยคำ หรือกริยาท่าทางที่เห็นว่าเป็นการข่มขู่ หรือการปฏิบัติที่ไม่สมควรแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งการทำร้ายร่างกายผู้ต้องหา

ไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตาม ห้ามเจ้าพนักงานนำผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี บริบูรณ์ ไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ เพราะจะเป็นการประจานเด็ก และอาจจะเป็นการกระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับเด็ก นอกจากนี้ห้ามนำผู้เสียหาย พยาน เข้าร่วมในการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหาเป็นอันขาด โดยเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นเด็ก สตรี พระภิกษุ สามเณร นักพรต นักบวช

จากคำสั่งดังกล่าว เป็นข้อห้ามมิให้เจ้าพนักงานสอบสวนจัดให้มีการทำแผนฯ เพราะนอกจากไม่เกิดประโยชน์แล้วยังกลับเป็นโทษต่อกระบวนการยุติธรรมในวงกว้าง โดยเฉพาะข้อ 2.4 ยืนยันว่าไม่ให้จัดให้มีการทำแผนประชุมกรรมประกอบคำรับสารภาพเพราะไม่เกิดประโยชน์ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นต้องค้นหาวัดอุทยานบางอย่างจึงจัดให้มีได้ หมายความว่าต้องมีความจำเป็นก่อนนำตัวไปทำแผนฯ ไม่ใช่จัดแล้วค่อยมาดูว่าในที่เกิดเหตุมีพยานหลักฐานใดที่จำเป็นบ้าง

(4) ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการให้ข่าวและบริการข่าวสาร พ.ศ. 2537 ข้อ 4 กำหนดว่า “ในการให้ข่าวเกี่ยวกับคดี ผู้ให้ข่าวต้องระมัดระวังอย่างที่สุดที่จะไม่ให้เกิดการให้ข่าวนั้นกระทบกระเทือนผลของคดี ในแต่ละกรณีผู้ให้ข่าวจะต้องพิจารณาด้วยว่าประโยชน์สาธารณะในการรับทราบข่าวเกี่ยวกับคดีของประชาชน มีน้ำหนักเหนือกว่าสิทธิส่วนบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีที่สมควรให้ข่าวหรือไม่ และพึงให้ข่าวเฉพาะเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าประโยชน์สาธารณะในการรับทราบข่าวเกี่ยวกับคดีมีน้ำหนักเหนือกว่าสิทธิส่วนบุคคลเท่านั้น”

สำหรับข้อกำหนดในระเบียบของสำนักงานอัยการสูงสุด ยืนยันในหลักการที่ว่า ในการจะให้ข่าวเกี่ยวกับคดีอาญานั้น เน้นปิดเป็นหลัก เปิดเผยเป็นข้อยกเว้น จะเปิดเผยเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น อันเป็นการยืนยันหลักการนำเสนอข่าวที่เหมาะสมที่ควรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2) หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ถูกกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

เจตนารมณ์ของกฎหมายในลักษณะนี้ มีแนวคิดหลัก เพื่อเป็นการป้องปรามเจ้าพนักงานสอบสวนผู้ใช้อำนาจ มิให้กระทำต่อผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้ว กฎหมายจะลงโทษการกระทำดังกล่าวโดยไม่ให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดย

ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ส่งผลให้พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาได้จะไม่มี ความหมายอีกต่อไป ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 243 วรรค 2 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540⁷⁸ และเป็นไปตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226⁷⁹ ซึ่งหลักประกันสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการ กระทำโดยมิชอบของเจ้าพนักงานสอบสวน ในการจับ การค้น การยึด การขัง และการปล่อย ชั่วคราวโดยไม่มีหมายศาลหรือไม่มีเหตุจำเป็นโดยที่ไม่ต้องขอหมายศาล หรือในเรื่องของการให้ ถ้อยคำที่เกิดขึ้นโดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135 หรือการ ไม่แจ้งสิทธิให้ทราบถึงสิทธิ ที่เขาจะมีทนายความเข้ามาคุ้มครองสิทธิ หรือสิทธิที่เขาจะไม่พูด สิทธิที่เขาจะขอจัดให้มีทนายความให้ตามมาตรา 134/4 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา เป็นต้น

ในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานสอบสวน เฉพาะในส่วนของการทำ แผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพและการกระทำที่เกี่ยวข้องนั้น หากเจ้าพนักงานสอบสวน ใช้อำนาจหรือกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย จะส่งผลให้การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวน ขัดต่อหลักประกันสิทธิดังกล่าว ที่อาจต้องห้ามรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้เหมือนกัน ซึ่ง หลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะไม่ถูกกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการทำ แผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ อาจแยกตามความสำคัญออกได้เป็น

(ก) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งสิทธิให้ทราบ

สำหรับหลักดังกล่าวปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ก่อนว่า.....”

⁷⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 243 วรรค 2 บัญญัติว่า “ถ้อยคำที่ ของบุคคลซึ่งเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่น สัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้อำนาจ บังคับหรือกระทำด้วยประการใดๆ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้”

⁷⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 บัญญัติว่า “พยานวัตถุ พยาน เอกสาร หรือพยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้แต่ต้อง เป็นพยานหลักฐานที่มีได้เกิดขึ้นจากการจูงใจ มีคำมั่น สัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบ ประการอื่น.....”

ตามหลักกฎหมายดังกล่าวต้องการจะคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ตามแนวคิดที่ว่า ผู้ต้องหาเป็นประธานแห่งคดี เรามีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่จึงต้องแจ้งสิทธิให้เขาทราบถึง สิทธิที่เรามีอยู่เพื่อให้เขาจะได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ สิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองคือ ถ้าเจ้า พนักงานไม่แจ้งสิทธิที่กฎหมายรับรองให้ทราบ ถ้อยคำหรือคำรับสารภาพที่ผู้ถูกกล่าวหาให้กับ เจ้าพนักงานจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ เพราะเป็นไปได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาอาจไม่รู้สิทธิว่าเรามี สิทธิที่จะไม่พูด หากแจ้งสิทธิให้เขาทราบแล้วเขาพูดแสดงว่าคำพูดของเขาอาจเกิดขึ้นโดยสมัครใจ เว้นแต่ถูกข่มขู่ หรือบังคับ หลอกลวง ดังนั้นเจ้าพนักงานสอบสวนจึงต้องมีการแจ้งสิทธิให้ทราบ หากไม่มีการแจ้งสิทธิดังกล่าว แม้ผู้ต้องหาหรือจำเลยยอมรับสารภาพ ก็จะไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน ไม่ได้ ตาม มาตรา 134/4 วรรคสุดท้าย ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงาน สอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้”

สำหรับ มาตรา นี้ อาจสรุปได้ว่า

1. ต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะไม่ให้การก็ได้ ถ้า ผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และ ต้องแจ้งสิทธิให้ทราบว่า ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำ ตนได้
2. ผู้ต้องหาจะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนได้
3. ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงาน สอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การพนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาก่อนว่ามีทนายความ หรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดทนายความให้
4. ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การพนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหา ก่อนว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความให้รัฐจัดให้
5. ในการสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี ให้แยกเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่ เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ พนักงาน อัยการเข้าร่วม ในการถามปากคำด้วย

การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ และการกระทำที่เกี่ยวข้องเนื่องเป็นผล มาจาก การยอมรับสารภาพในชั้นสอบสวนโดยตรง จากหลักประกันสิทธิดังกล่าวหากเจ้าพนักงาน สอบสวน ไม่แจ้งสิทธิต่างๆให้ทราบแม้จำเลยยอมรับสารภาพ คำรับสารภาพก็รับฟังเป็น

พยานหลักฐานไม่ได้ และหากมีการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพก็ไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ เพราะได้มาจากคำรับสารภาพที่เกิดขึ้นโดยไม่ชอบ

(ข) สิทธิที่จะมีทนายความพิทักษ์สิทธิและมีบุคคลที่วางใจเข้าฟังการสอบปากคำ

หลักดังกล่าวปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 วรรค 2 ซึ่งบัญญัติว่า “ในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนได้” และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้ง หรือขอให้พนักงานแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) พบหรือปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
- (3)
- (4)

มาตรา 134/1 ยังกำหนดให้ คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต และคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา รัฐต้องจัดหาทนายความให้ อีกทั้งคดีที่มีอัตราโทษถึงจำคุก พนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาก่อนเริ่มถามคำให้การว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการ ให้รัฐมีหน้าที่จัดหาทนายความให้

หลักนี้มีแนวคิดมาจากสิทธิในฐานะเป็นประธานแห่งสิทธิ จุดประสงค์เพื่อคุ้มครองให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่อาวูตต่อผู้ที่เท่าเทียมกัน

ในการสอบปากคำของพนักงานสอบสวนแม้จะแจ้งสิทธิให้ทราบหากผู้ต้องหา ไม่มีทนายความก็ไม่มีใครคุ้มครองสิทธิให้ แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มีทนายความหรือบุคคลที่ตนเองไว้วางใจอยู่ด้วย ก็เป็นหลักประกันได้อย่างหนึ่งว่าการกระทำของเจ้าพนักงานสอบสวนน่าจะเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหากมีการยอมรับสารภาพ ก็น่าจะเกิดขึ้นโดยสมัครใจอย่างแท้จริง

ผลของการไม่ยอมให้ผู้ต้องหาให้ทนายความเข้ามาพิทักษ์สิทธิ จะทำให้การสอบสวนนั้นรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ ซึ่งก่อนจะแก้ไขรัฐธรรมนูญศาลปกครองได้ชี้ว่าเสมือนมิได้ทำการสอบสวนมาก่อน ส่งผลให้อัยการไม่มีอำนาจฟ้องทีเดียว

ค) สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนและพิจารณาคดี ด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

หลักประกันสิทธินี้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหา หรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการ

พิจารณาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม.....” และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปรากฏในมาตราตามมาตรา 8 บัญญัติว่า “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้

(1) ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

สิทธิได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว (Rights to speed trial) เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาบทเพิ่มเติมที่ 6 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการพิจารณาคดีอาญาทุกคดี จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วและโดยเปิดเผย...” สิทธินี้มีได้มุ่งหมายคุ้มครองจำเลยแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการคุ้มครองสังคมที่จะได้รับการเยียวยา ปองปรามมิให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่าง ด้วยการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างรวดเร็ว เพราะบางครั้งในการพิจารณาคดีอาจเป็นประโยชน์ต่อจำเลยมากกว่าการดำเนินคดีโดยเร็ว ส่วนที่ถือว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลย เนื่องจากบุคคลทุกคนได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดจริง การที่ศาลพิจารณาคดีโดยเร็วย่อมมีผลทำให้บุคคลนั้น พ้นจากสภาพการเป็นจำเลย สิทธิดังกล่าวจึงมิใช่สิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะสูญเสียได้ และนอกจากนี้ บทบัญญัติดังกล่าวยังคุ้มครองผู้ต้องหาว่า เขาจะไม่ถูกเจ้าพนักงานสอบสวนผู้ใช้อำนาจดำเนินการกับเขา ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินคดีอาจเกิดขึ้นโดยไม่เป็นธรรม ส่งผลให้การกระทำนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะการคุ้มครองตามมาตรานี้เริ่มคุ้มครองตั้งแต่ขั้นสอบสวนถึงขั้นพิจารณาคดี

ดังนั้นในการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ หากมีการแจ้งให้ผู้สื่อข่าวเข้ามารายงานข่าว ภาพข่าวที่เสนอออกไปนั้น อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นธรรมได้ เพราะมีผลต่อการพิจารณาคดี การกระทำลักษณะดังกล่าวย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ผลของการรับฟังพยานหลักฐานในกรณีที่เกิดจากการกระทำที่ไม่เป็นธรรมจาก เจ้าพนักงานสามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ ไม่ทำให้พยานหลักฐานดังกล่าวเสียไปแต่เจ้าพนักงานผู้กระทำอาจถูกลงโทษทางวินัย ทางแพ่ง หรือทางอาญาได้

(ง) สิทธิของผู้ต้องหาที่ให้กระทำหรือไม่กระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย

หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญามีหลายประเภท ปกติจะเป็นสิทธิเชิงปฏิเสธอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐมิให้มาละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของตนที่กฎหมายรับรอง แต่มีสิทธิประเภทหนึ่งที่ให้อำนาจผู้ต้องหาในเชิงบังคับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ต้องกระทำ สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิในทางกระทำ แบ่งออกเป็น สิทธิที่จะให้กระทำ และ สิทธิที่จะไม่ให้กระทำ ซึ่งสิทธิทั้งสองถือเป็นหลักประกันสิทธิที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเป็นพิเศษเพื่อให้เจ้าพนักงาน

ต้องกระทำหรือต้องห้ามมิให้กระทำ หากเจ้าพนักงานใช้อำนาจฝ่าฝืนสิทธิดังกล่าวการดำเนินการย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย เจ้าพนักงานผู้กระทำย่อมไม่มีอำนาจกระทำและการกระทำเช่นนั้นจะกลายเป็นความผิด ดังต่อไปนี้

สิทธิที่จะให้กระทำ สิทธิดังกล่าว เป็นสิทธิที่ผู้ต้องหาสามารถร้องขอต่อเจ้าพนักงานสอบสวนเพื่อจะให้กระทำตามที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิในการร้องขอเอาไว้ เช่น สิทธิในการร้องขอให้เจ้าพนักงานจัดหาทนายความหรือผู้ซึ่งผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำในชั้นสอบสวนได้ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241วรรค 2 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 และหลักดังกล่าวปรากฏอยู่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/3 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้” จะเห็นได้ว่าสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิในทางกระทำที่จะให้กระทำ ซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นหลักประกันไว้ให้⁸⁰ หากผู้ต้องหาต้องการใช้สิทธิดังกล่าวเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องจัดให้จะปฏิเสธไม่ได้ หากปฏิเสธย่อมมีความผิด และผลของการรับฟังพยานหลักฐานของศาลในกรณีนี้ ศาลจะไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยปฏิเสธสิทธิดังกล่าวเพราะเป็นการได้มาโดยมิชอบ

สิทธิที่จะไม่กระทำ สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิในเชิงปฏิเสธอำนาจ เช่น สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 243 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา...” และบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้...” บทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นสิทธิในทางกระทำที่จะไม่กระทำ ทั้งนี้ เจ้าพนักงานจะบังคับไม่ได้ เพราะเป็นเสรีภาพในการตัดสินใจของผู้ต้องหา

(จ) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับ ชูเชิญ หรือจูงใจในการให้ถ้อยคำหรือยอมรับสารภาพ

หลักดังกล่าวปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 243 วรรค 2 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้อยคำที่ของบุคคลซึ่งเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้” และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดทำใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่น

⁸⁰ คณิต ณ นคร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 8, น. 102.

สัญญา ชูเชิญ หลอกหลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่ต้องหานั้น”

หลักนี้ต้องการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหา เพื่อไม่ให้เจ้าพนักงานสอบสวนใช้อำนาจโดยมิชอบบังคับให้ผู้ต้องหาต้องยอมรับสารภาพ เป็นเสรีภาพของผู้ต้องหาในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะของผู้ต้องหา หากผู้ต้องหาไม่ยอมให้การใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ถ้อยคำในชั้นสอบสวน หรือการไม่ยอมไปนำชี้ที่เกิดเหตุ หรือการไม่ยอมแสดงท่าทางประกอบการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ การฝ่าฝืนโดยบังคับ ชูเชิญ หรือจูงใจให้กระทำการใดๆ หรือต้องให้การอย่างไรๆ ย่อมถือว่าการกระทำนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และทำให้เจ้าพนักงานสอบสวนกลับไม่มีอำนาจกระทำ ส่งผลให้พยานหลักฐานที่ได้มานั้นไม่น่าเชื่อถือ ผลของการรับฟังพยานของศาลในกรณีดังกล่าว ศาลถูกผูกพันห้ามรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นโดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นไปตาม มาตรา 226 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่บัญญัติว่า “พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสดารได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกหลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น และให้สืบตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นอันว่าด้วยการสืบพยาน”

3) หลักประกันสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำโดยปราศจากอำนาจ

หลักประกันสิทธิดังกล่าว ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 29 ซึ่งบัญญัติว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นไม่ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว แสดงว่า หลักกฎหมายใดที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะละเมิดมิได้เว้นแต่มีกฎหมายให้อำนาจ ซึ่งกฎหมายที่ให้อำนาจนั้นจะต้องบัญญัติขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ อันเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการบัญญัติกฎหมายเท่านั้น ดังนั้น การกระทำใดที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจย่อมกระทำไม่ได้ และแม้จะมีกฎหมายให้อำนาจก็กระทำได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น หากฝ่าฝืนบทบัญญัติที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเป็นพิเศษ ถือเป็นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้ผู้กระทำไม่มีอำนาจกระทำ

จะเห็นได้ว่า นานาประเทศ และประเทศไทยเอง ได้ให้ความสำคัญกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก จึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ มาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรไว้ ก็เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิว่าการดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นั้นๆจะต้องเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์และยุติธรรมตามหลักการอำนวยการความยุติธรรม ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการอันเป็นการละเมิดสิทธิโดยไม่มีอำนาจกระทำไม่ได้

ในการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพของพนักงานสอบสวน ไม่มีกรอบบัญญัติเป็นหลักประกันสิทธิโดยตรงเกี่ยวกับการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ แต่จากที่ได้ศึกษามาจะเห็นว่าสามารถนำหลักประกันสิทธิต่างๆมาบังคับใช้ได้โดยปริยาย ทั้งนี้จึงมีประเด็นปัญหาว่าการที่มีกฎหมายบัญญัติเป็นหลักประกันสิทธิที่ห้ามเจ้าพนักงานใช้อำนาจอันเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา ไม่ว่าจะมีความหมายให้อำนาจกระทำหรือไม่ก็ตาม จะกระทำมิได้ ทั้งนี้การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีความหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเป็นการเฉพาะจึงจะจัดให้มีการทำแผนฯได้ แต่บทบัญญัติของกฎหมายที่มีอยู่ได้ให้อำนาจไว้หรือไม่ มากน้อยแค่ไหน และการดำเนินการเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองสิทธิเป็นพิเศษหรือไม่ ซึ่งจะต้องศึกษาถึงอำนาจกระทำของเจ้าพนักงานสอบสวนต่อไป

2.3.3 อำนาจกระทำของเจ้าพนักงานสอบสวนในคดีอาญา

เดิมแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในการกระทำทางอาญา มักจะกำหนดไว้ให้พนักงานชั้นผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชามีดุลพินิจสั่งการ ซึ่งตรงนี้เองทำให้ขาดการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก ทำให้การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ จึงขาดความชัดเจน ไม่โปร่งใส

อำนาจกระทำทางอาญา หมายถึง การใช้วิธีการต่างๆของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ⁸¹

เจ้าพนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน⁸²

การที่ฝ่ายนิติบัญญัติ จะบัญญัติกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ ให้สามารถกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบาย หรือเป้าหมายที่รัฐต้องการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนส่วนรวมนั้น จะต้องเป็นไปเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ดังนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย จึงต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด

⁸¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 1, น. 7

⁸² ความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6)

หลักทั่วไปที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจของรัฐ ประกอบด้วย

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจที่จะกระทำการนั้น
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้อำนาจรัฐภายในเขตอำนาจหรือท้องที่ของตน ที่กฎหมาย

กำหนด

3. รูปแบบการใช้อำนาจจะต้องกำหนดไว้ในกฎหมาย และเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในทางรูปแบบนั้น

4. การใช้อำนาจต้องเป็นไปโดยละมุนละม่อมและพอสมควรแก่เหตุ⁸³

อาจสรุปได้ว่า การกระทำที่นอกเหนือจากอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ ถือเป็นการกระทำโดยมิชอบ และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีอำนาจกระทำ

กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และ มาตรา 132 ซึ่งในมาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้เพื่อประสงค์ที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว หากเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนจริง ถือว่าเจ้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจกว้างมาก และเป็นที่เข้าใจได้ว่า มาตรา 131 เป็นอำนาจเบ็ดเสร็จของเจ้าพนักงานสอบสวน แต่แท้จริงแล้วใช่หรือไม่ คงต้องทำการวิเคราะห์ต่อไป

1) ความหมายและความสำคัญของการสอบสวน

การสอบสวน⁸⁴ หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

ความสำคัญของการสอบสวน การสอบสวนนั้นเป็นขั้นตอนแรกในการค้นหาความจริงอันเป็นต้นธารแห่งความยุติธรรมซึ่งอยู่ในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี เพราะการจะนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษขึ้นอยู่กับขั้นตอนการสอบสวนเป็นหลัก จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการอำนวยความยุติธรรม ซึ่งในการพิสูจน์ความผิดขึ้นพิจารณาคดี จำเลยจะมีผิดหรือบริสุทธิ์ ก็

⁸³ คณิต ณ นคร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 46, น.212-214.

⁸⁴ ความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11).

อยู่ที่พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมา ศาลจะต้องตัดสินไปตามพยานหลักฐานที่มีอยู่ ซึ่งมีหลายคดีที่ผู้ต้องหาหลุดพ้นคดีกลับไปก่อความเสียหายให้กับสังคมอีก แต่ก็มีหลายคดีที่สามารถนำตัวมารับโทษ และก็มีบางคดีที่ลงโทษติดตัว ทั้งหมดขึ้นอยู่กับการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนทั้งสิ้น และบางครั้งในคดีความผิดมีอัตราโทษขั้นต่ำเกิน 5 ปี แม้จำเลยจะยอมรับสารภาพ แต่พยานหลักฐานของโจทก์ที่พนักงานสอบสวนรวบรวมยังมีข้อสงสัยศาลต้องยกฟ้อง

2) การทำแผนฯเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน

หากมองเฉพาะการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานสอบสวนจะจัดให้มีการทำแผนฯ ต่อเมื่อผู้ต้องหายอมรับสารภาพด้วยความสมัครใจ โดยพาตัวผู้ต้องหาไปนำชี้ที่เกิดเหตุและแสดงท่าทางประกอบคำรับสารภาพ เหตุผลเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องหายอมรับสารภาพโดยสมัครใจ ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวเป็นขั้นตอนหนึ่งในการรวบรวมพยานหลักฐานก่อนสรุปสำนวนให้พนักงานอัยการแสดงความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง เพราะอำนาจในการตัดสินใจ และนำตัวผู้ต้องหาไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ นั้นอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวน ซึ่งถ้าหากไม่ใช่เจ้าพนักงานสอบสวน ผู้มีอำนาจ ตามมาตรา 18 หรือ 19 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้นำผู้ต้องหาไปทำแผนฯ จะทำให้อัยการซึ่งเป็นโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องตาม มาตรา 120⁸⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะการรวบรวมพยานหลักฐาน แม้เพียงส่วนหนึ่งที่ไม่ได้มาจากพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจ จะทำให้มีผลเท่ากับไม่มีการสอบสวนมาก่อน ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ในฎีกาที่ 371/2531⁸⁶ ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง

⁸⁵ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมิได้สืบสวนในความผิดนั้นมาก่อน”

⁸⁶ ฎีกาที่ 371/2531 วินิจฉัยว่า “เหตุเกิดที่ สภ.อ.ลำโพงได้ แต่ผู้เสียหายมาแจ้งความที่ สน.บางซื่อ พนักงานสอบสวน สน.บางซื่อ ทำการสอบสวนโดยไม่มีเหตุที่จะทำให้มีอำนาจสอบสวนได้ตามมาตรา 18 วรรคสอง และมีใช้การทำการแทนพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจตาม มาตรา 128 การสอบสวนจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้พนักงานสอบสวน สภ.อ.ลำโพงได้จะทำการสอบสวนผู้ต้องหา ทำแผนที่เกิดเหตุ ตรวจสถานที่เกิดเหตุ และบันทึกการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหา แต่ไม่ปรากฏว่าพนักงานสอบสวน สภ.อ.ลำโพงได้เห็นว่าการสอบสวนของตนเป็นการสอบสวน “เสร็จแล้ว” ตามมาตรา 140 การสอบสวนของ สภ.อ.ลำโพงได้จึงเป็นการสอบสวน “เพียงบางส่วนของคดี” เมื่อการสอบสวนทั้งคดีรวมการสอบสวนของ สน.บางซื่อที่ไม่ชอบ

แต่มีปัญหว่าถ้าการยอมรับสารภาพเกิดขึ้นโดยไม่สมัครใจ หากเจ้าพนักงานสอบสวนนำตัวไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาได้หรือไม่ หรือหากมีการรับสารภาพโดยสมัครใจแต่พนักงานสอบสวนนำตัวไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพโดยไม่สอบถามความสมัครใจของผู้ต้องหาก่อนว่าเต็มใจจะพาไปนำที่ฐานที่เกิดเหตุหรือไม่ จึงเป็นการนำตัวไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพเชิงบังคับ เมื่อผู้ต้องหายอมรับสารภาพพนักงานสอบสวนก็นำตัวไปทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพโดยอัตโนมัติ เช่นนี้จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่

3) หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้อำนาจกระทำ

จากหลักประกันสิทธิตามที่กฎหมายรับรอง ส่งผลให้การกระทำของเจ้าพนักงานสอบสวน ที่มีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา นั้น จะกระทำได้อต่อเมื่อต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนให้สามารถกระทำได้ ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 29 และการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ นั้นจะต้องเป็นไปโดยเคร่งครัด ซึ่งหลักกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องได้แก่

(1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(ก) มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบพฤติการณ์ และข้อเท็จจริงต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ผู้ถูกกล่าวหา เพื่อจะได้รู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

(ข) มาตรา 132 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของ หรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่หรือภาพวาด จำลองลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับบันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดแจ่มกระจ่างขึ้น”

จากหลักกฎหมายดังกล่าวหากมิได้แปลความว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 131 ให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนเบ็ดเสร็จ ก็ยังไม่ชัดเจนว่ามาตรา 132 ของประมวลกฎหมาย

ด้วยกฎหมายไว้ด้วย การสอบสวนจึงไม่ชอบด้วยมาตรา 18 ไม่เป็นการสอบสวนตามมาตรา 120 โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ให้ยกฟ้องโจทก์”

วิธีพิจารณาความอาญา ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ได้หรือไม่

ความเห็นแรกเห็นว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญาควรตีความโดยเคร่งครัด ซึ่งหากตีความโดยเคร่งครัดไม่น่าจะทำได้เพราะกฎหมายเพียงแต่ให้อำนาจในการตรวจที่ทาง รวมถึงถ่ายภาพหรือภาพวาดจำลองเท่านั้น หากกฎหมายต้องการให้อำนาจในการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพก็ควรบัญญัติให้ชัดเจน เมื่อไม่มีบัญญัติแสดงได้ว่าไม่ต้องการให้กระทำ

ความเห็นที่สอง ซึ่งเป็นความคิดเห็นของเจ้าพนักงานสอบสวนเป็นส่วนใหญ่ ความเห็นดังกล่าวเห็นว่า ทำได้เพราะเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างหนึ่งซึ่งหากพิจารณาตามมาตรา 132 ประกอบ มาตรา 131 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เชื่อว่ากฎหมายได้ให้อำนาจไว้แล้ว

(2) ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ในลักษณะ 8 บทที่ 5 ข้อ 247(4) กำหนดไว้ทำนองว่า “เมื่อผู้ต้องหาได้รับสารภาพ ให้พนักงานสอบสวนนำผู้ต้องหาไปชี้ที่เกิดเหตุ และทำแผนที่สังเขปฐานที่เกิดเหตุ และบันทึกการชี้ฐานที่เกิดเหตุของผู้ต้องหาไว้เป็นหลักฐานให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อรับรองไว้ในแผนที่พอสังเขป และบันทึกนั้น และสืบสวนพยานหลักฐานประกอบคำรับของผู้ต้องหาด้วย”

ตามระเบียบดังกล่าว เป็นวิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานสอบสวนที่ขยายความมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดว่าหากผู้ต้องหายอมรับสารภาพ ให้พนักงานสอบสวนนำตัวผู้ต้องหาไปนำชี้สถานที่เกิดเหตุได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแก่น้ำชี้ที่เกิดเหตุเท่านั้น มิได้ให้ต้องแสดงท่าทางประกอบแต่อย่างใด

(3) ตามหลักกฎหมายทั่วไป ได้แก่หลักจารีตประเพณี หรือหลักความจำเป็นที่กฎหมายยอมรับ หรือหลักความยินยอมโดยสมัครใจ

หากมองว่าการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ไม่มีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนในการนำตัวผู้ต้องหาไปทำแผนฯ ถ้าเช่นนั้นจะมีหลักกฎหมายทั่วไปหลักใดบ้างที่ถือเป็นข้อยกเว้นหลักประกันสิทธิ ให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนสามารถกระทำได้

(ก) หลักจารีตประเพณี หลักนี้มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ การกระทำดังกล่าวต้องเป็นการประพฤติปฏิบัติ มาเป็นเวลายาวนาน จนเป็นที่ยอมรับกับบุคคลทั่วไปให้สามารถกระทำได้ โดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น ครุฑศิษย์ ถ้าไม่รุนแรงมาก ถือว่าไม่ผิด เพราะเป็นการปฏิบัติมานาน จนเป็นที่ยอมรับเป็นการทั่วไป อย่างนี้การกระทำของครูจึงไม่เป็นความผิด

การทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ แม้จะมีการปฏิบัติมาชั่วระยะเวลาหนึ่งแต่นานพอหรือยัง และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปให้เจ้าหน้าที่สามารถกระทำได้อหรือไม่ ซึ่งต้องพิจารณาต่อไป

(ข) หลักความจำเป็นที่กฎหมายยอมรับ⁸⁷ หลักนี้เป็นหลักสากล และตามประมวลระเบียบปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ข้อ 3 กำหนดว่า “เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ใช้กำลังบังคับได้ต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่ง และกรณีที่เป็นกรปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น.....”⁸⁸ แสดงว่าหากการปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้หากมีความจำเป็นสามารถใช้กำลังบังคับได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ

1. ประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายสองอย่างเกิดขัดกัน
2. ต้องเป็นการทำลายคุณธรรมทางกฎหมายที่ด้อยกว่าเพื่อรักษาสิ่งที่สำคัญกว่า
3. ต้องไม่มีทางเลือกอื่นที่สามารถกระทำได้แล้ว

เช่น แพทย์ต้องทำลายชีวิตลูกเพื่อช่วยชีวิตแม่ ถือว่าทำลายสิ่งที่ย่อยกว่า เพื่อรักษาสิ่งที่สำคัญกว่า และไม่มีทางเลือกอื่นที่จะทำได้แล้ว อย่างนี้ การกระทำของแพทย์ก็ไม่เป็นความผิด

ในการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ ถือเป็นการทำลายสิทธิของผู้ต้องหา ซึ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่กฎหมายบัญญัติคุ้มครองไว้ เพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะซึ่งเจ้าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ถือเป็นการทำลายสิ่งที่ย่อยกว่าเพื่อรักษาสิ่งที่สำคัญกว่า แต่จะต้องไม่มีทางเลือกอื่นที่จะกระทำได้แล้ว

(ค) หลักความยินยอม ที่ทำให้ผู้กระทำมีอำนาจกระทำ มี 2 แนวคิด ซึ่ง แนวคิดแรก⁸⁹ นั้น มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ

1. ผู้ยินยอมต้องยินยอมด้วยความบริสุทธิ์ใจ ปราศจากการบังคับ ชูเชิญ หรือจูงใจ
2. ต้องยินยอมอยู่ชั่วระยะเวลาจนถึงขณะกระทำความผิด
3. จะต้องเป็นความยินยอมที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี

⁸⁷ คณิต ณ นคร, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 46, น. 190-195.

⁸⁸ กรมตำรวจ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ), ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 8, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมตำรวจ, 2530) น.34.

⁸⁹ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : หจก. จีรัชการพิมพ์, ปี 2546), น.389-395.

แนวคิดที่สอง⁹⁰ มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ

1. กรณีต้องเกี่ยวข้องกับคุณธรรมทางกฎหมายที่บุคคลสามารถละได้
2. กรณีต้องไม่มีข้อบกพร่องในการให้ความยินยอม
3. กรณีจะต้องเป็นเรื่องของความยินยอมที่มีอยู่ก่อนการกระทำ
4. การกระทำนั้นต้องตรงกับผลประโยชน์ของผู้เสียหาย โดยต้องพิจารณา เวลา

สถานที่ และบุคคลประกอบด้วย

5. ผู้กระทำได้กระทำโดยรู้ถึงการมีอยู่ของความยินยอมของผู้เสียหาย

เช่น คนไข้ยอมให้แพทย์ผ่าตัด หากเข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าว การผ่าตัดของแพทย์ย่อมไม่เป็นความผิด

ตามหลักนี้หากการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจก็เท่ากับผู้ต้องหาละสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำโดยไม่มีอำนาจ ทำให้ผู้กระทำนั้นมีอำนาจกระทำ แต่ความสมัครใจนั้นจะต้องเป็นความสมัครใจที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ต้องหา โดยจะต้องไม่มีปัจจัยภายนอกเข้ามามีผลกระทบต่อการตัดสินใจหรือกระตุ้นให้ต้องยอมรับเป็นอันขาด เพราะหากเป็นเช่นนั้นจะถือว่ามิได้สมัครใจ

4) การฝ่าฝืนบทบัญญัติที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองต้องห้าม

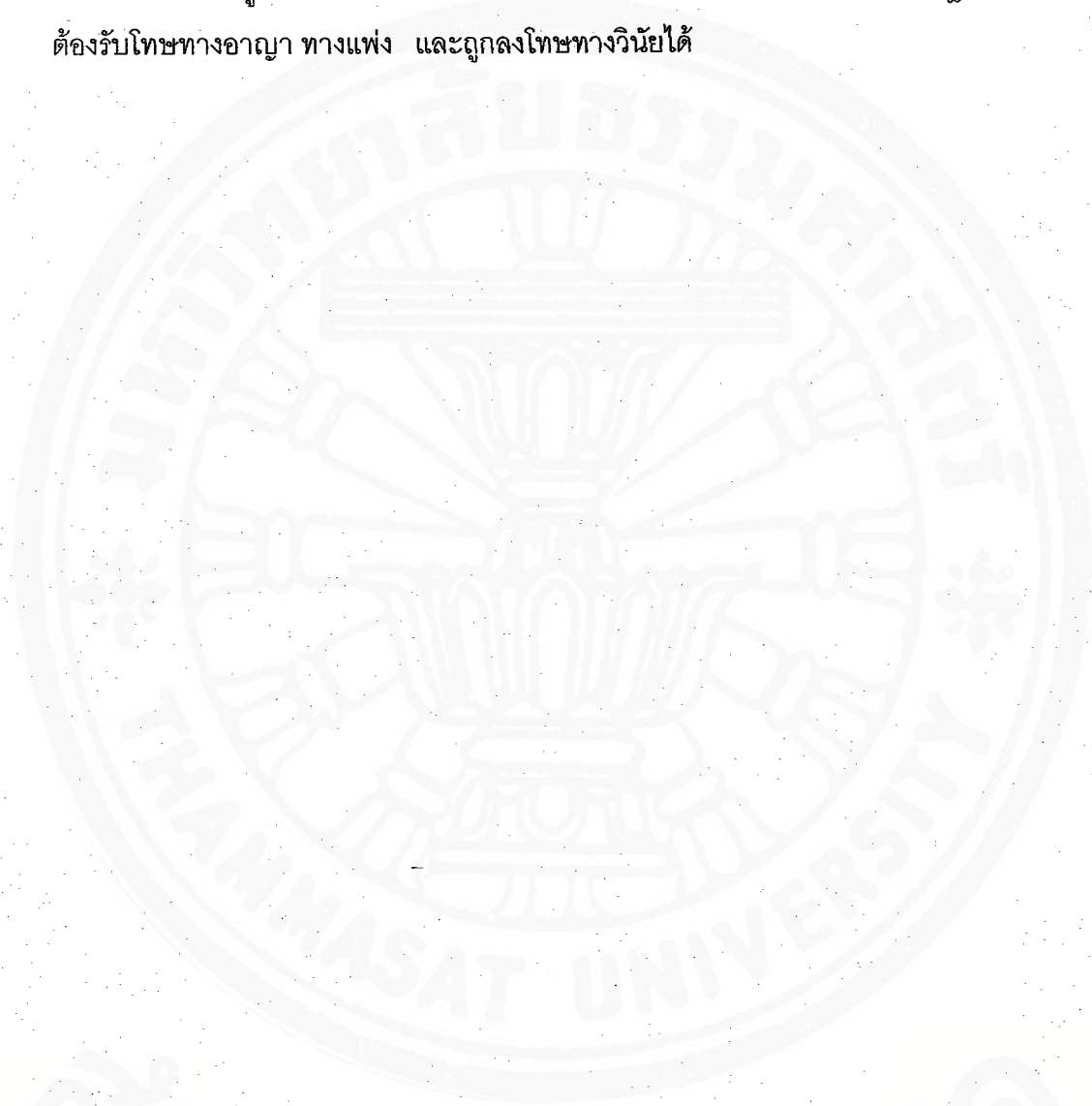
การกระทำของเจ้าพนักงานแม้จะมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจกระทำได้ แต่ต้องทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เว้นแต่มีบทบัญญัติของกฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเป็นพิเศษ โดยบัญญัติเป็นข้อห้ามของกฎหมายเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิ และหากมีการฝ่าฝืนบทบัญญัติที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเป็นพิเศษย่อมเป็นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้กระทำจึงไม่มีอำนาจกระทำ ส่งผลให้การกระทำนั้นเป็นความผิด ผู้กระทำอาจต้องถูกลงโทษ และหากว่าผู้ถูกกระทำนั้นขัดขึ้นตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด การกระทำอันเป็นการขัดขึ้นเช่นนั้นจะไม่เป็นความผิด เพราะถือว่ามีอำนาจป้องกัน

5) การกระทำนอกเหนืออำนาจเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพ

การกระทำที่จะทำให้เจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจมีอำนาจกระทำได้โดยไม่ผิดกฎหมายนั้น ตามหลักกฎหมายที่ให้อำนาจต้องเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นองค์กร ที่ใช้อำนาจสูงสุดในการบัญญัติกฎหมายเท่านั้น และจะต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจกระทำไว้ชัดแจ้ง เว้นแต่เข้าหลักกฎหมายทั่วไปตามความจำเป็นที่กฎหมายยอมรับ การกระทำ

⁹⁰ คณิต ฅน นคร, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 46, น.203-208.

นอกจากนั้นถือเป็นการกระทำที่ผู้กระทำไม่มีอำนาจกระทำ หากผู้ต้องหาไม่หลักประกันสิทธิ กำหนดไว้ชัดเจน การกระทำของเจ้าพนักงานสอบสวนผู้ใช้อำนาจ ย่อมถือเป็นการละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของผู้ต้องหา ส่งผลให้การกระทำของเจ้าพนักงานสอบสวนนั้นผิดกฎหมาย ซึ่งอาจ ต้องรับโทษทางอาญา ทางแพ่ง และถูกลงโทษทางวินัยได้

สำนักหอสมุด